

Аљес Карљукевич

ШУШКАЛО

И ЊЕГОВИ ПРИЈАТЕЉИ

Превела са белоруског Дајана Лазаревић

КИЗ „ЦЕНТАР“, 2018.

АЉЕС КАРЉУКЕВИЧ

***ШУШКАЛО
И ЊЕГОВИ ПРИЈАТЕЉИ***

Превела са белоруског Дајана Лазаревић

КИЗ „Центар“
2018.

Садржај

О књизи за децу Аљеса Карљукевича „Шушкало и његови пријатељи“	5
ШУШКАЛО СЕ ВРАЋА НА РЕКУ.....	7
ШУШКАЛО ПОСТАЈЕ БИЦИКЛИСТА.....	10
КАКО ЈЕ ШУШКАЛО ПУТОВАО ПО СВИСЛАЧИ.....	12
ШУШКАЛО СЕ ПРИПРЕМА ЗА ПАДОБРАНЦА.....	16
ШТА ЈЕ ШУШКАЛО САЊАО	20
КАКО СУ ШУШКАЛА ТАЛАСИ УПЛАШИЛИ.....	24
О ЧЕМУ МАШТА ШУШКАЛО?	28
ВЕРОНИКИ НЕДОСТАЈЕ ШУШКАЛО	33
ШУШКАЛО ДОСПЕВА НА ОБАЛУ	36
ШУШКАЛО ДОЛАЗИ У МРАВИЊАК	39
ТАЈНА СТАРЕ СОФИЈЕ	44
ШУШКАЛО ТРАЖИ ИЗЛАЗ ИЗ ЛАВИРИНТА.....	48
ШУШКАЛО САЗНАЈЕ ЗА МРАВЕ-ДОШЉАКЕ.....	54
ШУШКАЛО СЛУША ПРИЧУ МРАВА ДОШЉАКА.....	57
ШУШКАЛО ВОДИ МРАВЕ-СТРАНЦЕ НА СВИСЛАЧ	63
ШУШКАЛО ЗАВИДИ МРАВИМА-СТРАНЦИМА.....	68
ШУШКАЛО ОСНИВА РЕЧНУ ШКОЛУ	71
ШУШКАЛО ПРЕДАЈЕ БЕЛОРУСКИ ЈЕЗИК	74
ШУШКАЛО ПРИЧА О ОТКРИЋУ АМЕРИКЕ.....	78
ШУШКАЛО ЛЕТИ ДО ЗВЕЗДА	82
СУСРЕТ СА МУЊОМ.....	85

ШУШКАЛО УПОЗНАЈЕ ДУГУ	89
ЧАМАЦ СЕ ПРОБУШИО.....	93
ШУШКАЛО СЕ УПОЗНАЈЕ СА ЛЕПТИРОМ	97
ШУШКАЛО БРИНЕ ЗА СВИСЛАЧ.....	101
ПУТНИЦИ ПРЕЛАЗЕ НА БЕРЕЗИНУ	104
МРАВИ СУ ИЗЕНЕЊЕНИ ГОСТОЉУБИВОШЋУ ДАБРОВА	106
ПУТНИЦИ СТИЖУ НА ДЊЕПАР	112
ШУШКАЛО ГУБИ БРОД.....	114
КУВАРИ ИЗ ОКОЛИНЕ ДЊЕПРА	116
МРАВИ СЕ ДОСЕЉАВАЈУ НА РОДНУ ОБАЛУ	121
ШУШКАЛО РАЗМИШЉА О НОВОМ ПУТОВАЊУ	125
О АУТОРУ.....	128
О ПРЕВОДИОЦУ	130

О књизи за децу Аљеса Карљукевича „Шушкало и његови пријатељи“

Шушкало је храбар, љубазан, паметан и прави пријатељ. Он није човек и није животиња; Шушкало је идеја и енергија, љубав према природи, пријатељима, путовању. Његова душа је чиста, он воли живот, родну груду, књижевност.

Своју другарицу Веронику саветује да чита поезију и не разуме, зашто је лоше одговарала на часу о песнику Јанки Купали.

Шушкало не путује без свога атласа - тамо су нацртана мора, океани, планине, цела земља. Он разговара са децом Вероником и њеним братом Мишом, али и са делфинима, пчелама, пауцима... Шушкало путује по Свислачи и по целом свету, а, такође, постаје бициклиста и падобранац.

Шушкало путује сам и размишља о свету, о далеким земљама, и, такође, помаже му деда Фенолог. Вероники недостаје Шушкало, чека га, и жао јој је, што је њен пријатељ далеко и што су се посвађали о значају књижевности. Назива га својим „путником“ и „паметницом.“ Колико је Шушкало важан у њеном животу, види се када постаје најбоља ученица у разреду, говорећи о путовањима кроз родну Белорусију на часу.

Вероника тражи Шушкала и почиње путовање на свету. Шушкало се враћа кући и не може наћи Веронику. На крају, ово је прича о љубави, која нас мења и учи толеранцији и верности.

Шушкало је мали, занимљив, радознао. То си ти, то сам ја - и заједно путујемо по свету - путујемо по детињству. А наша кућа је тамо, где су наши родитељи, где су наши пријатељи, наша позната земља - тамо, где је срце.

Дајана Лазаревић

ШУШКАЛО СЕ ВРАЋА НА РЕКУ

Вероника је приметила да Шушкало не седи. Обично није излазио никуда са ученичким дневником. Седео је тихо и није обраћао пажњу ни на шта. Али када је девојчица сакрила дневник у ранац, почео је извиђање. Мали као дугме, и тако округао, са смелим оштрим носићем, дуго је путовао по једној страници. Приближавао се свакој речи, испитивао је оцене и имена предмета, по којима су биле поређане. А код куће, када је Вероника паковала дневник заједно са свескама и уџбеницима, како би припремила домаћи задатак, Шушкало је брзо скакао на сто. И Вероника би одмах видела, да ли је љут Шушкало или се радује. Ако су оцене биле више од седмице, Шушкало се ширио и претварао се из равног дугмета у праву лопту. Скупљао је очне капке, смешио се, оштар носић је постајао дебљи и црвенији. Ове шестнице, петице и четворке радозналост извиђача нису задовољиле. Његово крзно се згужвало, очи су постале округле, и, брзо удахнувши ваздух, Шушкало је скоро у слоговима изговарао:

- Веро-веро-ни-ка! Како си могла тако лоше да одговараш на часу књи-жев-но-сти?! Зар стварно не во-лиш песме Ку-па-ле?! - име песника је малиша изговорио са инспирацијом.

Вероника се постидела, и питала Шушкала да што пре забораве на њен неуспех. Дешавало се да јој је радознали извиђач приговарао и два - три дана за редом. Тада је Вероника сакупљала стрпљење и није одговарала на позиве другарица из петог разреда. Неколико вечери унапред није укључивала компјутер. Пажљиво је решавала све задатке из математике. Учила је напамет песме. Путовала је по три - четири пута по географском атласу. Иако уморна увече, одлазила је у кревет задовољна, надајући се да ће сутра са

Шушкалом бити у миру и хармонији: све оцене девојчице ће бити само одличне.

Али једног дана Вероника и Шушкало су се јако посвађали. Десило се то на рођендану старије рођаке Наталије, која је учила у седмом разреду. У средини недеље је позвала пријатеље на своје славље. Дечаци и девојчице су се забављали, јели разне слаткише, а затим отишли у биоскоп на вечерњи филм. Вероника се стидела да каже да није припремила лекције. Сакупила је свеске, сакрила их заједно са дневником у ранац: плашила се да ће Шушкало приметити. Још је подвукла свој ранац испод кревета. Тако да је ујутро, већ обучена, једва извукла ранац отуда. Шушкало се није ни јавио.

На математици Веронику нису прозивали, из књижевности је девојчица добила четворку, из географије - такође, из кинеског језика - тројку. Спасиле су је физичка култура и час рада. Претрчала је сто метара пре свих, за које је учитељ написао велику десетку у дневник. На часу рада су кували. Драњики код Веронике су били жути, златни. И што је најважније - врло укусни.

А код куће је девојчица морала да црвени. Шушкало је назвао Веронику лењивицом. И када је почела да се правда и говори да неки ученици, на пример, науче кинески језик за једну ноћи, малиша је поцрвенео од беса. А о географији Вероника је рекла овако:

- Тата ми је купио одличан лаптоп! На интернету сваку државу, сваки град могу да пронађем!.. И престани да ме учиш!..

- Добро је да ниси главу изгубила у овом компјутеру! - увредљиво је рекао Шушкало. И додао је још: А ја се враћам тамо, где сам раније живео!..

Вероника је размислила на тренутак, посматрајући како њен најбољи пријатељ, коме је поверавала главне школске и све личне тајне, скаче са стола на столицу, затим на под и иде према вратима. Девојчица је хтела да каже нешто боље, пријатељски, али се десило другачије:

- Па, врати се на своју реку!..

На маленој шумској реци Болочанки она је једном и нашла Шушкала. Тачније - он се сам прилепио за цвеће, које је Вероника набрала на брегу реке у цео букет. У почетку она није приметила мало црно дугме. А затим се чак и уплашила, када је Шушкало проговорио, али одмах су постали пријатељи, причали једно другом о себи, све што су могли.

...Шушкало још није знао како да се врати на родну Болочанку. У градски стан Веронике он је дошао колима. Пута, наравно, није могао да се сети. Али, да живи у дневнику лење ученице, иако и добре девојчице, више није имао снаге. Изашавши на степениште, малиша је пронашао удобан угао и одлучио да се мало одмори пред дуг пут. А у исто време и да размисли о својим плановима. Шушкало се радовао томе, што ће се поново срести са шумом, реком, надисати свежег ваздуха. Ако је могуће, и на путовање по Болочанки поћи ће на неком чамчићу-дашчици. Најважније је да остави овај досадан и непријатан град. А Вероника... Вероника ће још зажалити, помислио је Шушкало. Он је чак желео да се врати и каже: Пријатељство је лакше изгубити него наћи... Али није се вратио...

ШУШКАЛО ПОСТАЈЕ БИЦИКЛИСТА

Опростивши се са Вероником, Шушкало је дуго седео на степеништу. Прво, морао би да се сети којим путем је дошао у град и да размисли како да оде одатле; Друго, одлазећи увређен од Веронике, малиша је заборавио једну важну ствар. Живећи у дневнику ученице, слушајући наставнике Веронике и саму њу, када се ученица петог разреда припремала за часове, Шушкало је стекао много знања. Нарочито му се допала географија. До јуче шумска незналица, он се баш трудио да научи нешто ново, и одлучио је да састави свој атлас. Вероника је дала свом другу свеску од двадесет четири странице и чак је желела да му поклони лепу хемијску оловку.

Али Шушкало је одбио великодушност своје прве и најбоље, како се њему тада чинило, учитељице. Замолио је Веронику да отвори једну од капсула оловке с мастилом и да сипа мало у неки мањи и непотребан поклопац, а поред постави свеску са отвореним страницама. У почетку, Вероника није могла ни да замисли како ће њен мали Шушкало почети да црта државе и океане, копна и мора, реке и планине. А он је размишљао о свим детаљима. Прије поклопцу, додирне мастило једном шапом и скочи на чисту страницу свог домаћег атласа. И тамо већ почиње да се труди, да шапом са мастилом црта разне линије и удубљења, сличне великим острвима. Истина, није све било глатко од самог почетка. Десило се да се сто баш запрљао, а и самом Шушкалу је након таквог задатка био потребан посебан надзор. Али, временом се навикао и одржао ред и шапе сачувао чистим. Вероника је ставила на сто још један поклопац – са топлем водом. И ставила је у свеску неколико папирних салвета.

-... Цео мој свет је тамо остао, - забринуо се Шушкало, сећајући се свог атласа. - Како ћу ја без њега?! - Малиша се плашио да то каже гласно. Цртао је по речима Веронике и њених наставника Африку, Азију, Пустињу Каракум, Сахару, Пацифик, Антарктиду, и још много тога, што је он сањао да једног дана, заиста, пропутује по својим цртежима.

А док се Шушкало бринуо и патио, резко су се отворила врата стана, које је он донедавно сматрао својим најроднијим домом. Одатле, буквално је излетео заједно с бициклом Мишко, старији Вероникин брат. Он је, одмах, притиснуо дугме за позивање теретног лифта. Шушкало је осећао да га је подухватила воља ветра и бацила на точак бицикла. Више пута се десило да су малишана притискали вратима, наилазили или стајали на њега. Још један пут да га притисну и потом са трудом одвајати од пода или са асфалта, или вртети заједно са точком - не, помислио је Шушкало, не треба ми такво задовољство. И док су се он и Мишко возили лифтом, малиша се брзо попео на гуму бицикла. И било је неопходно не само да се креће, већ и да размишља. Да ли је могуће у исто време учинити две ствари подједнако добро?.. На атлас је Шушкало, већ, скоро заборавио. Сада је најважније пронаћи место на бициклу. Тако да не би пао и да га Мишко не би приметио. - А да се ухвати за пумпу? Највероватније возачу није потребна на путу... Мишко вероватно не иде на дуг пут... - тако је размишљао Шушкало, држећи се шапама за пумпу. Пришао је до рупице, кроз коју се ваздух дува у гуму бицикла.

Сада су већ друге мисли преправиле новог бициклисту. Куда се упутио Вероникин брат? Колико дуго ће се возити по граду? И ако Шушкало напусти своје удобно

месташце, шта да ради, којим путем да иде да се приближи родној шуми и вољеној реци Болочанки?..

У почетку, путовање бициклом је било по Проспекту Независности. Прошли су поред Ботаничке баште, где је Шушкало више пута долазио са Вероником. Затим су прошли парк Чељускинци, Дечју железничку станицу. На обилазном путу Мишко је скренуо десно. Малиша је пажљиво гледао око себе, али ништа није могао да препозна. Знакови су му били неразумљиви. Умео је да прочита само оне речи, које су биле написане у дневнику Веронике. Поређати слова у речи, Шушкало још није научио и зато му је сада веома жао. - А још сам Веронику грдио због лоших оцена! - почео је да криви себе мали колутић. И постало му је веома жао.

Аутомобили су, наравно, претицали Мишка, али и точкови његовог бицикла су се брзо окретали. Ускоро су стигли до моста на реци Свислач. И ту је почела нова прича. Поново тихи, миран живот Шушкала био је угрожен, а он је почео да се сећа страница свог домаћег атласа. Чак је замишљао да га је бицикл донео директно на обалу његове родне Болочанке. Тамо се дешавају разна чуда. И животиње и птице које тамо живе воде се као најегзотичније. А да ли је то тачно или не, тек ћемо сазнати.

КАКО ЈЕ ШУШКАЛО ПУТОВАО ПО СВИСЛАЧИ

У животу се понекад дешава, да се остварују неки снови. Тако се догодило и током бекства Шушкала из града...

Док је Миша направио још један окрет, бицикл се затресао и малиша је умало пао. А тренутак - два касније, не схватајући у чему је ствар, возач је оштро закочио. Разлог је убрзо постао јасан: на предњем точку се пробушила гума. Хвала Богу, да се није десило више невоље. Шушкало је пажљиво пратио Вероникиног брата. Знао је да Мишко има златне руке и да је паметан. Одлука дечака мора бити правилна. Тако се и десило. Миша је извадио лепак за гуме из кожног ранца, причвршћеног за рам бицикла, и једну од унапред припремљених закрпа. Започео је рад. Дечак је скинуо предњи точак. Извадио камеру. Убрзо је пронашао хаварију... Шушкало је, са одушевљењем, пратио Мишу. Није стигао ни да помисли: Тако је, одлично!.. Може се видети да је одличан ученик и у школи и у спорту. Није то Вероника!.. - а Миша је већ скидао пумпу причвршћену за рам бицикла.

Даљи догађаји су се одвијали још већом брзином. Било је довољно да Мишко крене само једном да пумпа, како би Шушкало, подухваћен ветром, полетео некуда. И није стигао чак ни да се окрене. Само је увређено замуцао: - Ш-ш-ш та ти р-р-ради-ш-ш-ш! - Ветар је подизао малишу све више и више...

Слетање није било баш мекано. Шушкало се подигао на шапе, оштро подигао рамена. Из крзна је прскала вода. Малиша је погледао около. И какво му је било изненађење, када му је поглед нестао у тамним струјама реке. Од радости, Шушкало је поскочио у место и чак запевао песму.

Осмеливши се и срећан због тога, што се приближава својој родној шумској земљи - ипак се Свислач улива у Болочанку! - малиша је почео да размишља, какво ново путовање да испланира. Сада већ - дуж реке.

- Не, Вероника је ипак добра, - сетио се Шушкало своје недавне другарице. - Она ми је причала о Свислачи. А у Дечијем парку ми је показала чак и на коју страну тече река. Треба се суочити са истином. Зар нисам захваљујући Вероники заволео путовања и научио како да правим путеве у домаћем атласу?.. - И бегунац се мало застидео, што је недавно грдио девојчицу. Истина, не много, само мало... А онда се сетио како се одлучно и љутито правдала његова другарица за грешке у учењу. Не, увреда још није прошла...

На обали је Шушкало обратио пажњу на чврсту борову дашчицу. Она је могла да послужи као прави чамац. Остало је да размисли само о томе, како да причврсти весла. Истина, прво их мора направити од нечега. Малиша је почео пажљиво да гледа у ствари разбацане на обали. Његов поглед је привукао читав низ гомила јелових игала. Изabraо је две, како му се чинило, најтрајније игле и понео их ка свом боровом чамцу. Да, чамац Шушкала је био успешан: широк, са удубљеним дном и са малим странама. Такав чамац би се од бора могао и правити. А овде се и природа сама побринула. Када је наш речни туриста погледао, открио је да је чамац био од латица борове шишарке.

- Да, шумско дрвеће увек помаже! - рекао је радосно Шушкало, причвршћујући иглице на ободе чамца.

Истина, постојала је сумња да таква техничка опрема није довољна. И док није изabraо дугу борову иглу као мотку, није се смирио. - Сада имам нешто да се одгурнем од обале, - похвалио је сам свој новостечени чамчић. И покренуо је свој „брод“ веслима и мотком по води. У мраку то није било лако.

И неколико пута се скупљајући, Шушкалу је већ било жао што није пошао на дуг пут ујутро. Али, ипак је стигао до воде. И није стигао да погледа, кад су његов брод подухватили речни таласи.

Удаљавајући се од обале, чамац је добијао на брзини. У почетку је Шушкало пажљиво ударао веслима по води, затим је схватио да чак и без његових напора таласи носе чамац низ речни ток. Малиша је извадио весла из воде, положио их заједно, и одлучио да мало одспава. Опет су се у глави појавиле разне мисли о Вероники и њеном учењу. Зар он није желео само добро девојчици?!

У чамцу је било прохладно. Али, добро се наместивши, Шушкало је затворио очи и заспао. И сањао је сан...

Лежи на топлем кревету, који подсећа на мирисни маслачак. Одозго Шушкало до самих очију наденуо на себе покривач од меких листића ораха. То му ни најмање није сметало да гледа у округли прозорчић, иза којег се простирао безграничан водени простор, али не такав као раније. Изненада у прозорчић је погледао прави делфин. Такве је Шушкало видео у једном од уџбеника Веронике. На језику, који је Шушкало разумео, делфин је кликтао:

- Здраво, Шушкало! Драго ми је да те видим на Карипском мору! - и у непознатом правцу је ишчезао.

Малиша је затворио сањиве очи. Није имао времена о било чему да размисли, јер се делфин поново појавио на прозору:

- Ми ћемо се још видети! Чекају нас велика путовања!
До нових сусрета, Шушкало!..

Сунчеви зраци су нежно миловали крзно Шушкала. Речни туриста се слатко протегнуо и отворио очи. Речни ток је мирно носио његов мали чамац. Шушкало је схватио, да је сусрет са делфином био у сну, а он сада наставља своје право путовање по реци Свислач.

ШУШКАЛО СЕ ПРИПРЕМА ЗА ПАДОБРАНЦА

Нови заокрет на Свислачи одвео је Шушкала у сноп сунчевих зрака. У почетку, како се чинило нашем путнику, сунце му је сијало у леђа.

И чим је река изменила ток, одједном је сунце усмерило сву своју енергију право у лице малише. Шушкало је на свој начин затворио очице, сасвим испруживши напред своје шапице. Као да покушава да накупи што више топлоте...

А потом је почео наизменично да подиже очи и гледа на околину, пратећи игру сунчевих зрака у води и ваздуху. Шушкалов поглед се зауставио на веома видљивој црној тачки, која се приближавала чамцу, а затим, љуљајући га са страна, водила некуда горе. Понекад се чинило да тачке уопште није ни било. Али, након неколико секунди, тачкица је опет тамнила у ваздуху. Шушкало је почео да посматра пажљивије.

- Па, то је мали паук! - обрадовао се путник свом открићу. - Хеј, паучићу, како се држиш у ваздуху?

Али, очигледно, до њега Шушкалове речи нису допрле.

Малиша је чак хтео да поскочи, али се на време зауставио: - Тако ћу се заједно са чамцем преврнути... Ипак, баш је интересно како се он у ваздуху држи... Ох, штета, што Вероника није са мном, она би ми, сигурно, рекла... - мисли у глави путника су се ројиле, нападале једна другу, али одговора није било. Изненада, поглед је ухватио некакву струну, нит. Шушкало је очима почео да је испитује, и сам се подижући горе. И тако, док се није срео са пауком. А он се већ спуштао по нити паучине. Брзо ју је прелазио својим ножицама, као да је ходао по мердевинама или ужету.

- Да ли ме сада чујеш, брате пауче? - викнуо је Шушкало мало гласније.

- А ко си ти? Како се ниси уплашио тако велике воде?! - дошао је одговор. - И не вичи толико, мој слух је сасвим добар.

Шушкалу се није свидео такав тон разговора. Али, наш неуморни малиша је одлучио да је свађа - последња ствар која му је потребна. Боље је да се мирно упознају, а ако овај паук настави да се понаша тако неприлично, онда се може и без њега. Он има свој пут, по ваздуху. А Шушкало мора да тражи своју драгу Болочанку и њене притоке. Ту је његово склониште, природно окружење са свим лепотама и бојама. Тамо је, код куће, прави живот!.. И сунце је тамо нежније и лековита вода... Али ствар је у томе да је и даље занимљиво упознати се са пауком... Зато нека овај сусрет постане мала станица на путу.

- Зовем се Шушкало. И уопште се не бојим воде. И моје родно место је негде овде... - застао је. А онда је врло тихо, са тугом додао: - Истина, не знам тачно где...

Малиша више ништа није рекао. И од уверења да му се живот, некако, погрешно одвија, затворио је очи. Чак је желео и да плаче. Срце је заболело. Чинило се, сваког тренутка ће потећи сузе. Али, да ли је његова туга потребна случајном познанику, размишљао је власник чамца и широм отворио очице. Као да није било ништа тужно у његовој души и срцу.

- Како је то чудно, што ти не знаш где је твоја родна грудa, - размишљао је паук-пењач. - Да ли се нешто догодило са твојим сећањем? Или си ти толико мали, да не можеш пронаћи пут? Већ те дуго гледам одозго и видим да управљаш бродом као прави мајстор... И весла си негде нашао добра... Сматрај да си имао среће са мном. Помоћи ћу ти да пронађеш своју домовину. Тачније - тражићеш сам, а ја ћу само припомоћи.

Увредити се, Шушкалу није ишло, паук се малиши чинио разумним и симпатичним бићем. Само је био малчице дрзак... А симпатичним се учинио зато, што је умео да говори истину. И није се плашио да пита ако нешто није знао или није разумео.

Нит паучине, светло украшена зраком сунца, спустила се још ниже, једном или два пута додирнула је стране чамца. Али ветар га је покупио и подигао горе. Паучић, чекајући, када ће дување ветар да утихне, скочио је у чамац, придржавајући ножицом паучину.

- Уствари, још увек ти нисам рекао да се зовем Падобранац, - рече паучић, причврстивши нит до удубљења, на којем је држао весло. - И знаш ли зашто? Када паучину покида ветар, скочим на земљу, на жбун или на дрво. Најважније је да се не плашиш, да будеш храбар.

- Зар се не бојиш да ћеш погинути? - Шушкало је био изненађен.

- Веома сам лак. Док летим доле, талас ветра ме подухвата, мало повуче и предаје другом таласу. Тако спокојно и слетим. Научићу и тебе, луталице...

Паук је додирнуо нит паучине и проверио да ли је чвор поуздан.

- Ево, видиш, Шушкало, сада имаш ваздушни пут. Чим ветар утихне, сунце ће опет изаћи. Паучина је јака. Негде горе, она ће се повезати са истим јаким паучинама, као што је и она сама. А неки мој брат ће ухватити ову нит и исплести мрежу. Само треба да будеш храбар и допузаш по овој нити, која је сада повезана са чамцем...

- И тада ћу постати прави падобранац?

Шушкало није сакривао своју радост. Добро је, што се није много увредио када се упознао са пауком и није отпливао одавде.

- Паучина ће ти помоћи да разгледаш околину одозго. Са висине је увек више и даље видно. Буди пажљив, можда ћеш брже пронаћи своју домовину. Али ако се ветар појача и паучина поцепа, онда скочи доле. Најважније је да не

заборавиш: поред храбрости потребна ти је и памет. А ветар уме да буде и нежан, он ће ти свакако помоћи.

- А како ћеш ти без паучине, драги пријатељу? - Шушкало, иако се обрадовао помоћи, и даље се осећао непријатно.

- Не брини... Прво, пријатељи смо, зар не?.. Па, и морам да ти помогнем. А друго, мало ћу пливати са тобом и научити да управљам чамцем. Треба до обале њим стићи, када крећеш на ново путовање. Да ли се слажеш или не?

- Слажем се, драги Падобранче! - само је изговорио Шушкало, који се сада, како му се чинило, чак ни ваздушних авантура није плашио. Штавише, малиша је имао лепо искуство са ветром. Истина, сећајући се јучерашњег дана, није могао да схвати, какав је тада био ветар - добар или љутит?..

ШТА ЈЕ ШУШКАЛО САЊАО

Пут у домовину, одакле је одведен у град, малиши је изгледао бескрајно. Као да је његов брод стајао непомично на истом месту. С времена на време Шушкало је протезао своје шапе да погледа обале: да ли се мењају пејзажи? Можда се стварно закочио на таласима на средини реке и не креће се?..

Расположење се потпуно покварило. А сумње су се већ ројиле у глави: да ли је у реду, што је побегао од Веронике? Можда још није касно да се врати? Али како да окрене брод насупрот току реке?.. Шушкало се са таквим мислима увио у лопту, повукао шапе и затворио очи. И почео

је да броји. Тако га је Вероника научила: ако не може да спава, треба да броји. На пример, до сто... Још је боље - да замисли да набраја неке ствари, броји аутомобиле на улици, облаке на небу... - Или - десетке у мом дневнику, - говорила је Вероника и смејала се, тако се смејала, да је просто падала од смеха. И онда је додавала: - Не, боље је осмице или седмице, њих је више, већа је шанса да заспиш... Са десеткама нећеш наћи сна... - шалила се девојчица са Шушкалом.

- А ја ћу бројати те државе, у које смо Вероника и ја маштали да путујемо, - одлучио је наш неуморни путник.

Прва је била Аустралија. Шушкало се сетио да није лако доћи до ње ни на мапи. Ова држава, у којој живе кенгури, толико је далеко од Белорусије, да чак ни чамцем од борове коре нећеш допрети до ње. То већ нешто говори о чамцу Шушкала... - Боливија, - наставио је свој рачун путник.

- А ко је тамо домаћин? Чини се да су то пуме... Онда се малиша сетио Вијетнама. И он се чак тргнуо, када се сетио Вероникине приче о томе, колико тамо има свакаких питона, шарки и разних змија. А Грчка?..

- Можда је тамо сигурније? - питао се Шушкало. - Не, и тамо, вероватно, свега има... - Међутим, терапија сном је обављала свој посао, јер је изнова и изнова Шушкало почео слатко да зева.

-...Дакле, сада у прве четири земље - Аустралију, Боливију, Вијетнам и Грчку - додаћемо Египат, - наставио је игру путовања. - Које птице тамо постоје? Супови, соколови, јастребови... Можда њих има и на нашем небу...?

На слово „З“ Шушкало се сетио Замбије. Само, где је она, у ком делу света? - замислио се путник на тренутак. - Да, у Африци, - одговорио је сам себи. - Нилски коњи и крокодили тамо живе... Али боље је да не размишљам о њима, нећу уопште заспати.

Међутим, задатак, који је Шушкало смислио за себе, обавио је свој посао. Очи су отежале. Наш путник је почео да пада у други простор, далеко од Свислачи. Врбови жбунови, који су окруживали речну обалу, претворили су се у тропску шуму. Можда сам сада у Индији ... - указивало се Шушкалу. Заиста, даље је пут ишао по средини зелене шуме. На реци се налазило високо дрвеће са густим крошњама. Они, које у Индији називају „сеоском апотеком“, уступили су место дрвету тамаринду. Даље је цело пространство на десној страни заузео велики бањан - бенгалски фикус. Он се још назива „дрво-шума“. Уместо једног стабла код овог лепотана... налази се хиљаде стабала! Ту се заиста можете изгубити!..

Шушкало није имао времена да се диви бањану, јер је са друге обале зачуо грохот. Малиша је погледао у даљину. Ка води су ишла три, четири, пет, шест... Шушкало је изгубио рачун, усхићено гледајући у циновске слонове. Чинило се да у сусрет иду огромне куће.

- Тако нешто ни у сну нећете видети! - рекао је наглас сам себи путник.

Али, то је био прави сан. Чист ваздух, лагано љуљушкање таласа Свислачи и, наравно, терапија сна, помогли су нашем хероју да заврши још једно путовање. У даху у неколико држава. После Индије дошла је Канада, где

је Шушкало успео да се пребаци једном речју са старом, огромном јесетром. Њој је било већ стотину и педесет година, а њена дужина била је шест метара. Јесетра, упознавши се са Шушкалом, дуго се дивила његовој одважности и храбрости. А када је Шушкало попустљиво махнуо шапом, приметивши да је био сигуран у својој родној земљи, власник канадске реке дао је малиши врло корисан савет:

- О мени брину природњаци из „Друштва за заштиту јесетра у реци Фрејзер.“ Када би се становници Свислочких села позабавили тиме, твој живот не би био угрожен...

Истовремено, настављено је и испитивање егзотичних држава. После слова „К“ и Канаде, дошао је на ред и Лаос...

И одједном је из речних таласа изронио диван делфин. У почетку је малиша покушао да се сети живе ли делфини у рекама. Затим је прелиставао странице у „компјутеру“ свог сећања, да би сазнао да ли је могуће из Свислачи доћи до било које реке у Лаосу. И до које? До Тје, Конга, Намоуа или до Меконга? Или до Ма?... - Не, ево, ја ћу доћи до родне Болочанке, - обећао је себи Шушкало, - сигурно ћу наставити занимање географијом. А можда чак пристанем бродом на обали Меконга и Конга...

Што је могуће, то ће и бити. А за сада, Шушкалов сан траје под лаким љуљушкањем таласа Свислачи.

КАКО СУ ШУШКАЛА ТАЛАСИ УПЛАШИЛИ

Изненада је сунце зашло. Прво су се погасили зраци. Нестајали су веома интересантно: прво су се оштри врхови зрака подигли, бежали све више и више, и наш путник више није осећао пријатно, топло голицање. Шушкало се чак обрадовао томе. И већ је био спреман да виче сунцу: - О, немој да ме голицаш, више не могу да трпим!.. - А онда су стреле зрака потпуно нестале. Шушкало је почео пажљиво да прати промене у расположењу природе.

Из заједничког учења са Вероником, малиша је много знао о времену. Знао је и раније, седећи на ивици стола или сакривен у ученичком дневнику, да није увек на земљи топло време, већ се дешава да сунце поклопе облаци. Истина, није знао Шушкало да у Дукори, где су већ донели свислачки таласи његов брод, пре пола века је живео, раж и пшеницу сејао, кромпире сејао деда Фенолог. Не, реч „фенолог“ Шушкалу је позната. То је човек, који гледа на промене у биљном и животињском свету, да би знао када, тачно, зиму мења пролеће, када се лето завршава, када птице лете у топлије крајеве. А ето, о дукорском деди Фенологу... Не, ништа о њему храбри путник није знао.

...Сунце је, рекло би се, такође, журило да побегне. Када су зраци нестали, један облак је изронио високо на небу, а затим други. Сунце је још увек извиривало иза њих. А онда је нестало. Не, наравно, није наступила потпуна тама. Дан се борио за своја права. Али, није било више у близини јутарње јасноће. Постепено се ветар појачавао. Брод Шушкала је почео да скаче тако, да је малиша морао да зграби шапама стране брода.

Таласи су узлетали све више и више. Шушкало је мислио да никада неће изаћи на брег. Поново је горко зажалио, што је непромислено напустио своју другарицу и побегао из градског стана... - Седео бих сада на топлем и проверавао Вероникине лекције, - тужно је мислио Шушкало. - А још би и послатице добио за своју марљивост. Можда је данас Вероникина мама испекла тарту „Наполеон“. И мени би сигурно дали повеће брдо укуских, слатких мрвица...

- Чини се да киша почиње - рече Шушкало узнемирено, осетивши на свом крзну кишне капи. - А можда ме тако само таласи плаше?! Где могу да се сакријем - и од кише и од ове бурне реке?!

Плашећи се да погледа около, Шушкало је журио у тамно небо, које, чинило се, сједињује се са речном водом, све више и више плашећи малишу. А онда се сасвим смрачило. Само оцртавања мање-више светлог облачића пробијала су се кроз то тамнило и исцртавала су мистериозну силуету - огромног човека. Тачније, над реку и на бродиф нашег туристе, надвило се лице брадатог деде. Брада се протезала до саме воде. Малиша је задрхтао, плашећи се да ће брада ухватити брод и преврнути га у високом таласу.

- Ш-ш-та... - чуло се неко шиштање.

Шушкало се смањило у очекивању велике несреће. И изненада се шиштање зауставило, ударио је прави гром. Малиша је хтео да зажмури, скуп се у клупко и сакрије негде.

У том тренутку отворила су се уста брадатог човека:

- Не плаши се, капетане! - дошло је одозго. - И непогода је понекад потребна, она је и за нас и за природу искушење, очвршћују шуме и биљке у пољима...

Шушкало је почео да се мало смирује. Присуство га, у почетку, није радовало, али је, ипак, нада била на боље. Малиша је желео да види бар обалу, или још боље - да пристане брод на неку од њих. Али ништа није било видљиво. Шушкало је погледао на небо, одакле је још ближе приступао брадати деда.

- Кажем ти да се не плашиш! Зовем се деда Фенолог. Живим већ толико година, да знам како ће сутра изгледати време. Ветар ће утихнути, све ће се смирити. А можда ће вечерас још отићи облаци... Ето, ако би ти сео на неки високи талас и подигао се до мене, ја бих ти показао свој фенолошки дневник. Тамо је међу старим записима и таква: „Лето је било више суво него влажно. Јесен је била кишовита, појавили су се чак и црви, који су подривали корене ражи, тако да су неки власници изнова сејали раж. И израсла је раж ван летине, много су жњели срповима, али мало зрна су измлатили... Ни кромпир укусом није био нарочито добар.“ А у старим временима без хлеба и кромпира обични људи нису могли да живе, драги путниче!..

- Па, онда је можда и добро што пада киша ... - тихо је рекао Шушкало. Он је то рекао тако тихо, да се чинило да то нико није чуо. Али чуо је деда Фенолог.

- Тако је, капетане!.. Некако ћемо преживети овај наред! А ти се пресели код мене. Потребно је само да скочиш на талас, а онда ће те покупити ветар и нека влас из моје браде ће ти помоћи. Онда ћемо читати дневних посматрања у миру и тишини...

Затим су почели таласи, око брода Шушкала, један за другим да плешу. Само пажљиво, да неки не би ухватио малицу и однео у непознато. Наш путник је раширио очи као сова и страх му се поново вратио. А онда се још један талас подигао више од осталих и свом својом силом полетео на Шушкалов брод. Није познато шта би се десило, да се деда Фенолог није савио ниже и својом брадом зауставио злобни талас.

- Пошао таласић, - иако меко, ипак и заштитнички, грохотом се насмејао брадати деда. - Кога ти плашиш, мали? Нападај на брод јаче. Покушај да се играш са њим, - а онда се окренуо Шушкалу: - Не бој се таласа! Ветар је донео облаке - и они су домаћини овде. Али, како кажу, од великог грома слаба киша... Кажем ти - пређи код мене. Има толико добрих таласа око тебе, они ће ти помоћи... Нису сви тако зли, попут овога!..

- Деда, ви сте тако љубазни... Не знам шта бих учинио без вас... Али ипак ћу остати на реци. Нисам навикао на велику воду. А што се тиче искушења, правилно сте рекли: њих морамо превазићи. Само се бојим кише, требало би пронаћи неки кров над главом. Можете ли ме мало посаветовати?

Деда Фенолог је дубоко уздахнуо, погледао околу: шта би то тако нашао на обалама Свислачи. Још више ваздуха је сакупио и упутио до провалника - тако се у овим деловима називала муња. Зграбио је дрво са оштрим врхом, одломио да изравна, као да је сечивом одсекао, и донео до реке. Комад дрвета је покрио брод.

- Ето ти, капетане, и кров. Добро је што је брод испупчен у средини, капљице ће бежати у воду. А ујутро ћу те посетити. Ако немаш довољно снаге да уклониш кров, помоћи ћу ти.

Шушкало се захвалио свом старијем пријатељу. И, задовољан, почео је да се припрема за ноћење. Заиста, његов дан је био пун истраживања. Али, и појавила су се нова знања. И још се радовао познанству са дедом Фенологом. - О, Вероника би знала каквог сам пријатеља пронашао... - помислио је Шушкало, када су му се капци потпуно слепили.

О ЧЕМУ МАШТА ШУШКАЛО?

Кров од дрвета је умирио храброг капетана. А када је над Свислачи загрмело и муња блеснула и осветлила немирну реку, Шушкало је већ спавао. И ноћу ништа није сањао. Сигурно је био врло уморан.

Ујутро се власник чамца, чим је отворио очи, одмах забринуо како да уклони кров. Тесно притиснут над чамцем, уопште није пропуштао светлост. Шушкало се чак забринуо, страхујући да ће даље морати да плива, не знајући шта се дешава изнад његове привремене кућице.

- Јој, јој, шта да радим? - уздахнуо је малиша. Снаге, наравно, нема довољно да подигне кров. Помислио је, да би било добро, да пошаље сигнал деди Фенологу. Старац је рекао, да можете рачунати на његову помоћ. Али, шта треба да вичем?! Свеједно неће чути...

- Да сам спортиста, подигао бих кров и бацио на речне таласе... - промрмљао је Шушкало наглас. И ту се замислио, шта би још желео да буде. Које занимања и професије би желео он да проба?

- Боље је сањати о томе шта могу постати у животу, - помислио је. - А тамо ће се појавити и деда Фенолог... Не може ме оставити без своје пажње!

Пре свега, Шушкало је себе замишљао као капетана морског брода. - Шта ми треба Свислач и Болочанка!.. Ето, отиснућу се у широка водена пространства! Од Свислачи у Березину, а онда... - Малиша је почео да се сећа лекција из географије, које је, заједно са Вероником, савладао. Замислио је пред очима географски атлас, по којем је волео да путује. Покушао је да се оријентише, где је север, где је југ. Где се Африка, а где Азија налази. Промрмљао је наглас:

- А куда онда Свислач и Березина носе своју воду? У Африку или у Азију?.. Не, неће имати снаге, да теку толико далеко. Зато треба погађати, како ће после Березине мој брод пронаћи прави пут... Ах, заборавио сам да сам и Вероники писао белешке: даље ће бити Дњепар. И после - Црно море... Ту је пространство!..

Шушкало се расплинуо у осмех. Већ се видео у снежно белој униформи морског капетана. А брод, којим заповеда, зове се...

- Вероника. - Малиша ни сам није разумео, како је до тога дошао, он је у тренутку изабрао име своје непослушне домаћице. И не нарочито добре ученице. Не, није желео да тражи друго име. Само је тужно уздахнуо: - Нека зна како се ја лепо односим према њој... Можда се још уразуми, постане

одлична ученица и почне да ме спомиње... А можда ће почети да ме тражи по целом свету.

- Морски капетан се замислио: како ће га Вероника пронаћи у далеким маштама - океанима. Не, сигурно се они неће срести поново.

- Боље је да ће постанем пират, корсар... Да, корсарима, тако кажу, називали су се пирати, морски разбојници. Имаћу много разног оружја. Сабље и пиштоље, пушке и ножеве... Зауостављаћу туђе бродове и отимати благо и оружје... Не, ја ћу... бити добар корсар!.. И моја слава ће обићи свет. А оно благо, које отнем од пљачкаша, вратићу правим власницима. Или једноставно, дати добрим људима. Онима, који сиромашније од других живе. Онда ће и Вероника сазнати где је њен пријатељ нестао, какву моћ поседује...

Шушкало је одушевљено сањао о будућности, док није чуо шкрипање и грохот. Очи је погодила светлост. И одмах је почео лакше да дише. „Добар корсар“ је схватио: то се подиже кров над његовим чамцем. Шушкало је видео деду Фенолога.

- Како си провео ноћ, мој храбри путниче? - чуо се глас новог Шушкаловог пријатеља.

Малиша је одмах желео да подели своје снове, али шта ако деда Фенолог сматра професију корсара чистом фантазијом? Обично су пирати злонамерни пљачкаши. Стога је само скромно питао:

- А како сте ви провели ноћ?

Деда Фенолог је тешко уздахнуо и полако почео да говори:

- У размишљањима и бригама. За тебе, истина, била је мирна, грмљавина је утихнула, муње су престале да сијају. Знао сам, да се ништа лоше није десило. Спремио сам се и ја за ноћење. У Дукори имам малу бању. Тамо се повучем по лошем времену. Али, веруј ми, целу ноћ нисам могао заспати... Постоји такво веровање: ако загрми први гром ноћу, онда ће ове године људима бити тешко, а ако је дању - биће им лако. И јуче је грмело увече. Истина, грмело је, чини се, на истоку...

- И шта то значи? - није могао одолети Шушкало.

- Наде за добром жетвом такав гром носи, драги мој... Али, ако се на западу одвија небеска пучњава, онда ће година, вероватно, бити лоша. Тако сам читаву ноћ размишљао и разматрао шта да очекујем.

- И до којег сте закључка дошли, поштовани деда Феноложе? - малиша се сетио својих пређашњих планова. И он се питао се какав ће бити живот у родној Болочанки. Сиромашан или богат? Смирен или исти такав, као синоћ?

- Наставићу своје размишљање. Журити са прогнозама није потребно. Треба полако размислити. Али нешто ми говори: лето ће бити добро, природа ће изразити своју наклоност човеку - и на пољу, на ливади и у шуми... Чак ће и радосно лето бити. Пролеће топло ове године? Да, топло. Значи, биће добар принос поврћа. И печурака је у шуми пуно. Такође добар знак. На род плодова указује. Чапље из јужних крајева по две и три лете, а то опет указује на плодност... Али још увек треба пажљиво да погледам - и на воду у реци, и на

облаке на небу, и птице да послушам, а можда и са зверињем да се сретнем. Интересантно је како се понаша лос. Има искуства својих родитеља. А јежићи, колико тајни моћу рећи... Све ћу знати и рећи људима да се припреме или за најгоре, или за најбоље...

Деда Фенолог је тако одушевљено говорио о својим запажањима природе, да је Шушкало помислио: зашто се и он не би дао у фенологе. Али признати то свом пријатељу није смео. И они су се ту растали, без довођења разговора до завршетка. Истина, Шушкало је обећао да ће на води бити пажљив. А, ако се нека невоља деси, послаће у мислима своју молбу деди Фенологу. - Сигурно ћу чути и долетећу да ти помогнем. Немој да сумњаш у то, - рекао је на расстанку старац. И подижући се све више и више, додао је: - А ти ми учини добру услугу. Гледај око себе, загледај се у таласе и брегове. Слушај птице и посматрај небо. Онда ћеш ми рећи о свему. Без знања сваке природне појаве, немам снаге. Али моје знање је далеко од потпуног. Твоја помоћ ће и мени и људима од користи бити...

И одједном је деда нестао. Као да га није ни било. А малиша је раширио очице и почео да разгледа околину. Заиста, мислио је, добра професија - фенолог. Потребно је само да буде пажљив и да задржи у памети много тога.

Шушкало је заиста желео некако да се захвали свом спасиоцу. Да није било деде Фенолога, онда би, можда, таласи и киша поплавили и чамац и његовог путника. Неизвесно је да ли би се тада Шушкало спасио... А шта тек рећи о сновима?! Њих једноставно не би било...

ВЕРОНИКИ НЕДОСТАЈЕ ШУШКАЛО

Док је речни капетан упадао у разне незгодне ситуације, пролазио кроз сложена и мање сложена искушења, другачији живот је кључао у граду и у стану, из којег је отишао. У стану, у којем је живела, учила лекције и играла се са пријатељима Вероника.

А најневероватнија у том животу, због невидљивог путника са Свислачи и Дњепра, била је туга девојчице због њеног пријатеља. Тек у одсуству Шушкала Вероника је схватила кога је изгубила. У почетку је чак отворала и дневник, у нади, да ће сваког часа из неког свежња, искочити њен омиљени мали саветник. А једном, на часу географије, када се наставник обратио разреду са питањем о томе које се реке уливају у Свислач, Вероника је чак и поскочила:

- Болочанка! ..

Тада је Николај Александрович већ лично Веронику питао:

- А које се још реке уливају у Свислач?

Девојчица је размишљала и механички почела да листа странице дневника, надајући се, да ће се Шушкало појавити и предочити нешто. Али већ неколико секунди касније се жалосно насмешила: - Шушкало више није са мном... И све због моје неваспитаности...

- Наставник, приметивши њену расејаност, почео је да тражи очима коме да проследи питање. А истовремено је и постидео Веронику, чије је познавање географије увек било на високом нивоу.

- Невероватно је, како заборављате своје, родно... По ономе што видимо, не померате се од телевизора, када се приказују егзотичне земље...

Не треба ни рећи колико се Вероника постидела. - Знам ове реке! - инсистирала је тихо. - Као да су пред мојим очима! Тата и мама су путовали по разним местима, док нису стигли на Болочанку... Тамо сам и нашла милог Шушкала... Моју памету главицу... Заиста и паметницу и путника... Узгред, како сам заборавила на његов домаћи атлас?! - Рука је посегла за актовком. И Вероника се сетила, да атлас Шушкалов лежи код куће на столу, где она припрема часове. И јуче, као и сваке вечери, кад јој недостаје пријатељ, она још једном прелистава странице виртуелног путовања. Сетила се, како је изгледала у замисли малише Африка, каквим линијама је нацртао Шушкало реке Америке и Азије. – Али, ту је чак и свислачка страница! - обрадовала се. И пред очима су се појавиле линије река, које су се протезале до Свислаци. А такође и њихова имена - јасна, разумљива, рођена...

- Николај Александрович, чекајте, знам! - Вероника је ускликнула и почела да набраја: - Волма, Титовка, Таљка, Железинка... - А поред тога, почела је да прича, каква насеља постоје у близини ових река, какве су шуме око њих, где има извора, а где су још и мочваре сачуване.

Не само учитељ, већ су сви ученици пажљиво слушали Веронику.

- Очигледно, ти знаш добро родну Белорусију, и, вероватно, често путујеш са родитељима по родним местима - Николај Александрович је пришао до Вероникиног стола и, осмехнувши се, посегнуо руком за дневником. - Не желим

само да ти напишем „десетку“ за твоје знање, него да напишем и реч захвалности за твоје родитеље... Широки свет ћемо открити тек тада, када упознамо и негујемо своју домовину. А код нас, у Белорусији, имамо шта да видимо, шта да понудимо страним туристима. Ево вам, децо, задатак за следећи час: припремите кратке приче, посвећене својим омиљеним местима, где бисте позвали своје стране пријатеље...

- ...На Нароч! - прекинуо је учитеља Серјожа из последње клупе. - Прошлог лета сам се одмарао тамо на кампу...

- Добро, Серјожа, - Николај Александрович је подигао руку и затражио тишину. - Мислим да многи знају да у Нарочи постоји познати дечји камп „Бизончић.“ Али ја бих вас замолио да се озбиљније припремите за следећу лекцију. Можете позвати госте на Нароч, или у Беловешку шуму, или било куда. Припремите се и испричајте им о најинтересантнијем...

Звонило је. Деца су напустила учионицу. А Вероника је још увек замишљено седела у клупи. Не, за следећу лекцију из географије она ће се сигурно припремити како треба. Покушаће да пронађе нешто нарочито занимљиво. Можда ће причати о мочварама Белорусије или о чистим изворима? Вода је једна од највећих вредности човечанства.

Ипак, девојчицу је бринуло највише нешто друго: - Где је сада Шушкало..? Да је он ту - у дневнику, или чека Веронику код куће - могла би њему првом да исприча о задатку из географије. А можда и да се консултује о нечему...

Вероника је последња изашла из учионице. У њеној глави била је само једна мисао: - Треба тражити Шушкало! Треба га обавезно пронаћи и извинити се!..

ШУШКАЛО ДОСПЕВА НА ОБАЛУ

Једне вечери, Шушкало је потпуно обесио нос. Постало је досадно речном капетану: мирна и тиха Свислач, чамац се такође замрзнуо на месту. Малиша је гледао на десну, затим на леву обалу. Поново је пожелео макар на дан да пристане на копно. Да одложи весла. Да хода по земљи. Да легне на траву. Да, и већ дуго је то желео. Данима је Шушкало пио само воду. Истина, у првим данима путовања, ни таквог окрепљења није било довољно. Вероватно је сила воде необична, ако се свака капљица понекад понаша као телесни балзам. А још кажу, постоји вода, која мртве људе оживљава - помислио је на то и због нечега се уплашио Шушкало. Шапу је на страну опустио, у шачицу је захватио воде, лице је опрао. Још једном је захватио... Лоше мисли је желео да отера хладном водом. Сетио се још нечега, негде је чуо - можда је причу о томе Вероника из школе донела: на изворима постоји посебна вода - ако се човек напије, биће здрав као храст. А постоји и таква, која узима и последње снаге.

- Не, морам да сачувам своју снагу... - само што је рекао ово Шушкало, над њим се надвио огроман брод. Вода око њега се узбуркала, таласи су потресли мали чамац.

Испоставило се да је наишао на обичну дивљу патку. Загребавши воду крилима, попут огромних весала, пребирајући ножицама, она је, чинило се, сваког тренутка

могла да сруши Шушкалов брод. Донети неку одлуку или се једноставно дати у бег - времена за то није било довољно. И речни путник је затворио очи, најежио се тако, да скоро и није био видљив.

А патка је, као перо, подухватила чамац и одважног капетана својим перјем. Отворивши очи, Шушкало је схватио да се већ налази у другом пространству. Одбацио је страх и почео да размишља о томе, како да се боље снађе. Обрадовао се, што није изгубио весла. Тако је донела патка Шушкала са чамцем на обалу, стресла на траву са капима свислачке воде. Путник се нашао у травнатој средини, и ту су почеле његове нове авантуре.

Малиша је изашао на суво место. Окренуо је чамац наопачке. Поред је поставио весла. - Нека се осуше. Биће још искушења. Још увек не знам колико има километара до моје родне Болочанке, - оценио је Шушкало за себе. - А до тада, прошећаћу недалеко. Само да не заборавим где сам оставио чамац...

А, да не би заборавио, наш путник је одлучио да направи ознаке на свом путу. Прва таква ознака била је сломљена трава. Шушкало је забележио сваких девет корака - ломио је по травку. Погледао је назад и обрадовао се, што је на путу до обале, где је сакрио чамац, био јасен. Хтео је да настави, али онда се зауставио као укопан. На средини пута, око пет корака од њега, стајао је мрав. Шушкалу се чинило, да му целим својим изгледом мрав прети. Постало је чак и малчице страшно. А можда и мало више... И наш путник је одлучио сам да се представи:

- Стани, странче! - Шушкало је самоуверено захтевао.

Али мрав није журио да одговори. Пажљиво је прегледао малишу од главе до пете. И тек након дуге паузе, када је Шушкало желео да га одгурне раменом, почео је:

- Одакле си дошао?! Стотину корака ниси прошао, а колико си невоља учинио! Ове године зима је била тешка, дошло нам је касно пролеће. Трава тек почиње да расте, скупља снагу. А ти, такав херој, па је рушиш и гураш... Да ли ти знаш каква је то трава?!

Шушкало је покушао да врати главу у рамена да се сакрије... - Али шта сам учинио? Види колико ту има траве! - мислио је речни капетан. А гласно је рекао:

- Чини ми се да се без разлога љутите, поштовани мраве!.. Да ли је то велика штета, сломити неколико травки? Да, и урадио сам то по потреби...

Када је чуо ово, мрав се заледио на једном месту, час се окретао удесно, а час улево. Сигурно се није на шалу наљутио.

- Ех, ти, не знам како се зовеш... Али, очигледно, ниси завршио ни једног разреда школе... То је љубичасти дренак. Већ годинама расте на овим местима велика плантажа. Мајка свих трава. А колико имена има ова лепотица, не можеш да замислиш. Зову је - девојачка лепота. А такође - врба-трава, плакун-корен, плави султанчићи, дубњак, дивљи различак...

Шушкало је пажљиво слушао, али и са незадовољством. Како то да није ишао у школу?! Да, сваког дана Вероника га је у школу у дневнику носила. И већина, да, већина њених одличних оцена су његова лична заслуга.

Међутим, речни путник се плашио да уђе у спор. Мрав је већ имао љутит изглед. Због тога, увређени Шушкало је слушао и није показивао да му се нешто није допало.

- Када се расцвета плакун-трава, када распусти сузе-цветиће - таква лепота ће бити около!.. Стабла ће високо увис да подигне. Ти и ја се на путовање по њој можемо упутити... А тек каква је корист од плакун-траве!.. Колико лекова се припрема од ње! У нашем мравињаку, чим се неко разболи, одмах се сећа плакун-траве.

Слушао је и слушао Шушкало мрав и одлучио да каже целу истину. Пре свега - о томе зашто је травке обарао и ломио. И онда је рекао и о његовим другим бригама. Мрав и Шушкало су се помирили и љутњу оставили на том месту, где су се срели, а сами су пошли даље. Мрав је обећао, да ће након путовања по ливади помоћи Шушкалу, да пронађе свој чамац. А речни путник је обећао, да ће дозволити мраву Блукатику (то је било име новог познаника, а можда и будућег пријатеља Шушкала) да поседи на веслима...

ШУШКАЛО ДОЛАЗИ У МРАВИЊАК

Мрав је брзо ходао ножицама. И већ после неколико минута је морао трчећи да ухвати корак са својим водичем. А желео је већ да погледа око себе. Открића су чекала путника на сваком кораку.

Са десне стране, као зелено огледало, лежао је огроман лист боквице. Са леве стране се протезала до неба висока стабљика без лишћа. Окренувши главу, Шушкало је скоро ударио у цвет са жутим латицама. Док је малиша стојао

испред циновског цвета, мрав је већ далеко отишао од свог пратиоца. И да није чуо оштар крик и осврнуо се, ко зна шта би се догодило.

Шушкало је вриштао. Да, тако јако, да је чак и трава зашумела-зашуштала. А имао је разлога за врисак - на тај жути цвет који га је заинтересовао, села је огромна животиња. Истина, упркос страху, Шушкало је самог себе исправио: - Не, можда је то птица, јер има крила... - Мрав је дотрчао врло брзо, да заштити свог пријатеља. И тихо му је шапнуо у ухо: - Па, то је пчела... Она је долетела по нектар... Не бој се... Без разлога она никога не дира...

Осетивши да није угрожен, Шушкало, како не би изгледао глупав, упитао је свог искуснијег сапутника:

- Којој врсти птице она припада? Нешто се не сећам из мојих и Вероникиних лекција таквог чудног, летећег створења.

- То је инсект... Кажу, - мрав се се широко насмешио, - да се она појавила пре човека на светлости Божијој. Пчела је први инсект, којег је човек почео да користи. Ако сваки дан једеш мед, који су сакупили пчеле, можеш да продужиш живот. Сви то знају.

- Чујем то први пут. И мало је страшно бити поред таквог чудовишта. Још како удара шапом у главу! – није се могао смирити Шушкало.

Мрав се насмејао грохотом у одговор. И објаснио је плашљивку, да се пчела ни са ким не туче. А штити се од лоших странаца својим жалцем, оштрим и боцкавим. Истина, неким убоденима, додао је мрав, не само несрећу, већ и

корист понекад доноси. Жалац у нанесену рану посебан отров сипа. И дешава се да он потпомаже лечењу жртве од неке болести. Али такође се дешава, да пчела човека или звер, једним убодом убије...

Шушкало се стресао. Малиша се успротивио и шапнуо: - Хајде, драги мраве, да идемо одавде што је даље могуће, да нас пчела не би убола.

Гледајући у то шта се ради на цвету, путници су у тишини одлазили. Мрав, да би пренео своју смиреност Шушкалу, поставио му је чак и загонетку: - Кућа малена, а становнике не можеш избројати, - а сам је одговорио да се тако о пчелама у кошници у народу говори.

Пријатељи нису успели да се одмакну далеко, а мрав је почео нервозно да гледа око себе. Затим се зауставио на тренутак, подигао главу. Речни путник је приметио је да је његов пратилац забринут.

- Шта се десило, пријатељу? - погледао је Шушкало у очи мраву.

- Не могу ни сам да објасним. Не знам ту науку, која о времену говори...

- Можда ја могу да помогнем? Недавно сам се упознао са дедом Фенологом. Рећи ћу ти, брате, да је то врло образован и искусан човек. Живи у древној Дукори и посматра време много-много година.

- И ја сам слушао о том познатом старцу... Требало би га питати зашто мрави увек осећају кишу. Ево, и сада: облаци су негде на путу, морамо да пожуримо у мравињак. А на путу

још и нашу мравињу омладину да покупимо и посаветујемо да је боље да седе код куће на лошем времену. Јер, може са кишом и муњама, да засија и гром удари. Несреће се тада нећеш отарасити!... Само не питај како то знам. Кише су претходно осећали и моји родитељи и родитељи мојих родитеља, и родитељи тих родитеља... Само одређени разлози нас терају да се по киши, на отвореном, занимамо нашим мравињим послом...

Шушкало и његов пратилац су пожурили ка мравињаку, који није био далеко од места, где су их дочекале узнемирујуће вести. На путу су, заправо, срели неколико малих мрва, који су пажљиво вукли малу брезову грану. А један од њих такође је вукао и борову иглу на леђима. - Па, баш као и моја весла, - помислио је речни капетан. Али, ништа није рекао гласно. Најважније је било - ухватити корак са мравима и брзо се ослободити могуће опасности. Послушавши старијег, мрави су редом бежали. Чак нису ни питали кога он води са собом.

Сусрет са мравињаком је поразио Шушкала и више, него сусрет са пчелом. Подигавши главу горе, малиша није могао да израчуна ни половину спратова ове високе пирамиде. Па, није му ни било до израчунавања. Мрав је гурнуо свог пријатеља на врата, замолио да скрати кораке, показавши место где може да седне. А сам је одмах отрчао у другу собу. Неколико секунди касније, скочио је одатле са оштрим травама.

- А сада помози, молим те, - обратио се мрав Шушкалу.

Заједно су почели да слажу траве у пукотине. Редом су помагали остали мрави. Подупирали су гранчицама врата, којих је на првом спрату било много. Ојачавали су зидове.

- Када пада киша, дешава се да водени токови нанесу мравима велику штету. Пробију врата и прозоре. Потопе први и други спрат. Чим завршимо припремне радове, идемо на трећи или четврти спрат. Што даље од невоље. Не сме се шалити са водом...

Иза леђа марљивих радника, неко је загроктао и скоро на слокове рекао:

- Мра-ви зна-ју кад-а ће ки-ша.

Шушкало се окренуо и видео да поред њих стоји стара мравица. Пријатељ речног капетана је објаснио:

- Ово је моја баба Софија. Уствари, њено име означава мудрост, разум...

- И још - на-у-ку!.. - умешала се стара мравица у разговор.

- Она свакако зна пуно, тако дуго живи. А сада је слепа и по цео дан седи у мравињаку. Истина, слепило је не спречава да ради у кухињи на шпорету. Има и помоћнике, али све рецепте за припрему разних ђаконија говори им моја бака. И први узорак проба. Ево, завршићемо посао и поћи на доручак. Ти си сигурно гладан?

Шушкало није одговорио ништа. Само му је срце лупило и затреперило. Слатке мисли о мравињој кухињи почеле су да буде машту...

ТАЈНА СТАРЕ СОФИЈЕ

Рад је веома исцрпио Шушкало. Малиши је било тешко да држи корак са мравима. А они су тако журили тамо-амо, да се капетан одмах сетио Веронике и помислио: - Ни она не би успела да престигне мраве!.. - Јер били су толико окретни и брзи радници. Ипак, ни Шушкало није био беспослен. Он је - по савету баке Софије - изабрао из стожића у ходнику кратке траве и носио их до свог новог пријатеља. Он их је вешто гурао у пукотине. Било је очигледно да су се кише у мравињаку веома плашили.

Када је Шушкало ушао у мравињак, било је светло, али смрачило се брзо. Иако је напрезао очи речни капетан, није успео ништа да види. - Чини се, још недавно, у зору сам стигао до обале, а овде је права-правцата ноћ, - тужно је помислио малиша. Стварно је желео да прегледа мравињак. Као некакав дворац је изгледала ова грађевина. Путићи су се увијали као планинске серпентине. На неким местима су били прорезани улази у дубину мравињака. Неки улази су били затворени вратима. Више ништа Шушкало није могао да види. А ако би кренуо на путовање кроз мравињак, назад се не би ни вратио, то је сигурно.

- Да ли се стварно мора седети у мраку? - није ни приметио, да је гласно поделио своје мисли речни капетан.

- Драги го-о-о-о-сту! - шкрипавим гласом је одговорила стара мравица Софија. - Не брини се, видећеш све. И ако будеш пажљив, рећи ћу ти још понешто. Можда чак и пре, него што нахраним вечером тебе и мог унука...

Шушкало је на то начуљио уши и припремио се да слуша... Али бака Софија није била у журби. Вероватно је за такав случај и чувала тајну. Малиша се чак забринуо: шта ако бака промени мишљење и не открије тајну? Вероника и ја никада нисмо имали тајне. Осим што је понекад девојчица успевала да га обмане. Без повреда и без неког озбиљног разлога. Малиша се није дуго љутио на своју другарицу... Али овде, у мравињаку, нешто друго се дешава...

- Н-еее, уопште није у мравињаку, - поново је шкрипнула бака, као да је прочитала његове мисли. - Само се не бој, драааа-ги госту! Стварно ја и могу да читам мисли. Моја старост ми помаже... Било је много у мом животу свакаквих састанака... - Сада су јој се речи чуле јасно, глас више није шкрипао. - И ево, ја ћу ти још рећи... Никада не жури... Ово се односи на све наше поступке. Као што мудри људи кажу: Мерите седам пута - једном пресеците.

Бака Софија је уздахнула. Шушкало у мраку није приметио како је била спремна, као да се плашила да ће је неко прислушкивати.

- Драги наш госту, нисте дошли на време у мравињак, не можемо вам показати читав двирац. Дворац, који смо градили много година. И од невремена смо се крили овде, и од дивљих животиња и птица... И све захваљујући марљивости мојих рођених - многих и многих становника мравињака. Без жалбе се труде да раде дан и ноћ... Трчимо без знања да постоји умор, и не каже се без разлога, да смо брзи као муња...

Бака мравица је заћутала. А онда је тако тихо, да ју је могао чути само Шушкало, рекла:

- Али ако се појави било какав тежак проблем, ако не можемо да се носимо са неким задатком, онда нам у помоћ долази Магично Зрно песка. Чувамо га у великом сандуку у подруму мравињака. Ово Зрно песка има изузетну моћ. На пример, сваког од нас може послати на далеко путовање. Треба само испунити два услова, пре него што добијете дозволу за коришћење његових моћи...

Шушкало је пажљиво слушао и није је прекидао. Иако је желео одмах да пита, шта може да уради мало зрна песка? А бака је поново чула мисли малише.

- Знаш, све је у вези са нашим жељама... Колико далеко оне лете, како се ова даља путовања одвијају у нашим сновима и надама... Пут до њих нам зрно песка и помаже да изградимо. Можда чак и да изгради мост на ноћном небу. Потребно је само да се снажно пожели и... И још увек је потребно испунити два услова. Прва ствар је да се положи испит...

- Какав је то испит? - није могао да се уздржи капетан. Био је у искушењу да каже баки, да је он највећи љубитељ путовања. Чак је и сусрет са родном Болочанком спреман да одложи, само да би видео нове земље...

Шушкало није приметио како се бака Софија поново осмехнула. Такође је желела брзо да саопшти нешто важно малом путнику. Зато што, иако је давно изгубила вид, она је душом, срцем, умом видела како од малише зраци лете. Као да је већ видео седамдесет седам ватри, као да му звезде у очима играју...

- Ти, драги госту, не жури. Нека се све одвија својим редоследом. А услове ћу ти сада саопштити... Мораш их испунити, прво, за себе лично. Размисли, зашто и где желиш да путујеш. У Сахару или у Сахалин, желиш ли да осетиш топлоту или хладноћу... Са ким желиш да се сретнеш, са којим птицама и животињама? На којој реци више волиш да пливаш?... И тада ће у твојој глави бити таква јасноћа, - сматрај да си испунио први задатак. А други је прилично једноставан. Када видиш Магично Зрно песка, мораш проћи тест. А он се састоји од три загонетке... Какве - ја, нажалост, не знам. О томе, оно ће само рећи...

Шушкало је потпуно утихнуо. Раније је и у космос хтео, када му је Вероника говорила о космонаутима, и у Кину, где се све може видети у једној земљи: и у степама, и пустињама, и шумама, и планинама боравити, и у океану се купати. А још је Шушкало желео да посети Индију, где има пуно споменика из веома далеке прошлости. Било би лепо доживети и друге утиске. На пример, попети се на вулкан или скочити у водопад... Али сада, када је постојала могућност одједном да скочи у друге државе, малиша се забринуо, замислио. И не само над тиме, какав избор да направи. Већ и над тиме, да ли је спреман за тако далека путовања. - Не, потребно је показати одлучност... Где је то зрно песка?!

Питаћу га да ме пошаље у Каракум пустињу... Тамо је и пустиња, и канал са водом, тамо су и лубенице и диње слатке... А још нар и грожђе!.. И што је најважније - светлост сунца... А Болочанка ће чекати...

- Па, добро, ако си изабрао свој циљ, - рекла је бака Софија, када је поново прочитала мисли Шушкала. - Постоји само још један проблем... Зрно песка ми тако скривамо, до

њег се може доћи само преко компликованог лавиринта... Не може свако да то уради.

- А могу ли да пробам? - Шушкало је одлучно питао.

ШУШКАЛО ТРАЖИ ИЗЛАЗ ИЗ ЛАВИРИНТА

Стара Софија, чувши питање малог путника, није журила да одговори, иако је разумела његово нестрпљење. Знала је нешто друго: понекад стрпљење, разумевање главне ствари је важније од брзине у доношењу неке одлуке. Овом једноставном мудрошћу, бака је хтела и мрављег госта да научи.

- Ти, речни капетане, иако си смео, мораш да знаш да пред пут морају да се исправе све нејасноће... Сада немој да журиш... Журба, на врат - на нос, неће ти на добро изаћи. Радићеш главом, онда ћеш наћи лавиринт, и са Магичним Зрном ћеш се договорити...

Шушкало се замислио. Да, мравињак стварно није Вероникин дневник, чак ни њен сто... Тамо је све једноставно и јасно. Тамо су чистоћа и ред. Урадио једну лекцију, завршио један домаћи задатак - ставио на страну уџбеник, свеску, ставио испред себе друге књиге. Истина, понекад је и тамо било доста збуњујуће. Али, ипак, није било таквог мрака, путеви се нису расипали у различитим правцима. Малиша је схватио да нема више времена за чекање. Због тога се мора рачунати само на сопствене снаге, на сопствени ум. И, онда да видимо, хоће ли бити плача или смеха...

Шушкало је пажљиво погледао около. Подигао је увис једну шапу, а онда другу. Повукао се ка левом зиду.

- А зашто не ићи додирујући шапом зидове, тихо је рекао храбри речни путник. - Само којом шапом? Покушају да се држим леве стране.

И направио је неколико корака напред. Одједном је шапа, којом је Шушкало додиривао зид, склизнула у празнину. Малиша се једва задржао на ногама. Али, направивши опрезан корак, схватио је да се зид окренуо улево. А онда је већ ходао сигурније. У главу су му дошле различите мисли. На пример, о томе да би било добро, када би видео Веронику у овом лавиринту. Не, уопште не због тога, да би га она спасила и извела из таме. Шушкало је желео да докаже својој градској другарици, да је он храбар и одважан, никога се не плаши, и увек сам тражи излаз.

Кораци малише су постајали све све шири и сигурнији... Међутим, Шушкалу се чинило да његово путовање кроз лавиринт пролази кроз чудну округлу маршруту. - Шта да радим? Како да кажем да ли је мој пут једини прави? А шта ако... - Шушкало је разматрао разне опције. Чак се и сетио како се једном нашао у једнако тешкој ситуацији, када су он и Вероника играли „камен - маказе – папир“. Стегнеш песницу - онда имаш камен у руци. Рашириш два прста - имаш маказе. Подигнеш дланове увис - имаш папир. Камен тупи маказе. Али папир покрива камен. А маказе секу папир. И све ове трикове ривали морају истовремено показивати. Ако си ти показао прсте, а твој противник песницу, изгубио си... Длан у одговору на песницу - победио. По правилу, много времена је прошло, док Шушкало није све ово схватио, Вероника је побеђивала. А онда...

И ту је малиша схватио зашто му је на памет пала стара игра, која је позната у разним земљама, а почела је у средњовековној Кини. Да би био прави избор између камена, прстију и длана, потребно је разумети систем. И још, за који део секунде треба да одлучи шта да избаци пред противника. Али, можда, овде, у лавиринту мравињака, не треба журити...

Шушкало је пажљиво гледао напред. Убрзо му се чинило да се од некуда пробијају зраци или чак вероватније - светиљке. Већ је хтео да пожуре ка могућем излазу. Али светиљке су се појавиле и нестале. И онда су следећи кораци морали бити у потпуном мраку.

- Ох, било би лепо наћи негде прекидач и укључити светло... - малиша је покушао да замисли да се налази у соби са Вероником.

Одједном је поред засијао јарки, налик на сунце, балон. Зраци су летели од њега, клизајући дуж читавог простора ходника. Чинило се чак да су се зидови раздвајали, показујући пут. Шушкало се сетио речи старе Софије: - ... ствар је у нашим жељама...

- Али какву жељу да помислим, да би ме Магично Зрно песка чуло? - питао се Шушкало.

А зраци су већ лизали њушкицу, расипали нежну, благодатну топлину по крзну нашег малог хероја. Даље је пут водио доле. Шушкало је пажљиво прошетало по степеницама. Подижући главу, видео је занимљиве сијалице, сасвим другачије од сијалица које штеде енергију, а које су висиле у соби Веронике и њеном целом градском стану. Изгледале су

као јабуке и крушке, преливале се у различитим бојама. Лагано је текла њихова мекана светлост.

Степенице су се завршиле. И малиша се нашао на малој платформи испред масивних, металних врата. Са стране је висило звоно. Шапа се невољно испружила ка њему... - Али треба пожелети жељу... - сетио се Шушкало. - А шта ако пожелим себи путовање кроз Каракум пустињу?.. Чуо сам од Веронике, видео у њеном атласу, да постоји таква велика земља... - помислио је речни капетан и повукао ланац, који је висио поред звона. Врата су се одмах отворила. Шушкало је ушао у чисту, пространу, испуњену светлошћу собу. На средини је стајао високи сандук. Тако га је и замишљао наш трагач за авантурама. Малиша се приближио сандуку, чак је желео да га отвори. Али онда је чуо неко шуштање и шкрипу. Испоставило се да је тамо, у сандуку, Магично Зрно песка:

- Не знам твоје име и какве си врсте-племена, - рекао је он, - Али не изгледаш као мрав. Да те није стара Софија послала к мени?

- Да, Магично Зрно песка, и молим те да опростиш, што нарушавам твој мир. Знам да код тебе долазе, да пожеле жељу... И ја је имам.

- Знам да је имаш. Мислиш да само Софија може да чита мисли? Међутим, реци ми зашто си изабрао Каракум... Колико ја разумем, за тебе је чак и лутање по мравињаку велика авантура. Зар није?

Шушкало није знао шта да каже. Али, такође је схватио да не вреди ћутати. Савете ту нећеш наћи. И поента уопште није у туђем разуму... Одговор се сам пронашао:

- Свиђа ми се све непознато и тајанствено. Било би веома интересно посетити земље, које не личе на нашу Белорусију... Далеки светови ме увек привлаче...

- Али зашто - у Каракуме? Шта ти знаш о њима? Да ли знаш да се тамо налазе крокодили и да се дешавају јаке олује у Каракумовим морима?

Магично Зрно песка је, као шалећи се, задало такво питање. Шушкало се замислио. Сетио се карте Туркменистана, где се налазе Каракуми...

- Знаш, Магично Зрно, - рекао је смело, - нешто си погрешно. У Каракумима нема мора. То је пустиња. И њеним становницима увек недостаје вода. И крокодила нема у тим крајевима.

- Добро, добро, - сложио се становник сандука. - Шалио сам се. Али знај да ће ти тамо бити веома тешко... Али, видим да си храбар путник. Зато нећемо губити време и крећемо у загонетке... Нећу рећи да су сувише компликоване. Али мораш размишљати о њима. Ако си случајни путник, ако си различитим путевима кренуо на пут, онда ће и загонетке доћи раније... Прва загонетка: „Црна крава све људе је саплела, а бела је остала - све је подигла.“ О чему причам?..

- Чини се да је тајна у црној боји... Можда има неке везе са мраком? - Шушкало је почео да размишља. - А „бела је остала“ - шта то значи? Нека врста неусклађености је овде, противречност у загонетки... Или можда...

- То су, вероватно, ноћ и дан! - радосно је узвикнуо наш херојски капетан.

- Па, погодио си прву загонетку, - рекло је Магично Зрно. - Сада слушај другу: „Рикнуо је во на сто села, на сто планина, на сто језера.“ Да ли претпостављаш, о коме или о чему се ради?..

- А ово ми је најлакше... Одговор је гром. Стварно сам се нашао једном у тој околности, коју никоме не бих пожелео. И киша је лила, и грмело је, и муња је тукла... Пуно свега. Да није било деде Фенолога, ја, можда, не бих био овде.

- Слушај онда трећу загонетку: „Лисица је трчала у близини шуме; нема начина да се догна, нема трагова остављених.“

Шушало је мислио дуже него раније. Истина, одмах је помислио да је разговор поново о природној појави. Кога, почео је да размишља, не смемо догнати? Чије стопе нису видљиве?

- Да није ова загонетка о Сунцу? - опрезно је предложио Шушало.

- Па, госту мравињака, опет те је пронашао успех. Све знаш... Узми у обзир, да је пут ка Каракумима отворен за тебе. Проћиће неколико минута и наћи ћеш се у најтопљем углу света. Осети сву лепоту и сложеност живота у далеком Туркменистану... Сазнај шта значи жеђ, када, можда, дан или два прође без воде у пустињи, у којој се нигде не можеш сакрити од жарког сунца... И тамо се налазе разне отровнице, гуштери, које овде у Белорусији, ниси могао ни сањати... Па, размисли, да ли се слажеш са таквим искушењем?..

Шушкало се узнемирио. Крзно му се опустило, очи су се заокружиле. Изгледао је као да ће да заплаче... - Не, ја од својих одлука не одступам, - самоуверено је рекао сам себи речни капетан.

- Поштовано Магично Зрно, можда се то теби не свиђа, али кажем ово... - почео је. - Свако има право на открића. И нека не иде све лако, нека буде тешко, свеједно желим да прођем кроз пустињу и видим све њене становнике. А ако буде среће, и да се провозам на камили!..

- Видим да си озбиљан путник. И од своје замисли, очигледно, нећеш одустати. Само ми помози да решим један проблем. - Магично Зрно је направило паузу. - Ствар је у томе, што можеш имати сапутнике на путу на исток, у Каракуме... Слушај прво једну причу. Можда се моја молба теби не свиђа?..

ШУШКАЛО САЗНАЈЕ ЗА МРАВЕ-ДОШЉАКЕ

Магично Зрно је разбацало зраке у свим правцима. Изгледало је, као да је цела соба испуњена сунцем и zasiја, заискри. Шушкало се чак мало смањило, скупио, плашећи се да ће јарки зраци пасти на његово крзно и изазвати јак пламен. Али, није хтео да прича о томе. Одједном, Магично Зрно је помислило да је пред њим обичан плашљивко. У какво путовање да га тада пошаље? Које тајне му може поверити?!

Коначно, зраци су мало смирили своју разиграност. И од Магичног Зрна почеле су да лете речи-искре:

- Ова прича је почела давно. Још није било нашег мравињака, још су свислачки мрави само бирали место, где ће га саградити, када су таласи избацили на обалу олупину неког чамца... Током времена, сазнали смо да су то остаци огромног брода. Испитивши их, наши мрави су били веома изненађени. И имали су зашто да се изненађују: на неким местима су лежали, како се касније показало, мртви мрави. И били су веома слични становницима Свислачи. А када су домаћини обале погледали пажљивије, испоставило се да су две десетине неочекиваних гостију - живи. Само су, наравно, били исцрпљени тим околностима, у које су упали због природне стихије. И док је сунце загревало, отворали су своје очице и почели да гледају околу. Госте су сви заволели. Временом су они причали, да су учествовали у тешком путовању против речног тока. А њихов храбар капетан их је узео на палубу брода још у Украјини. Обећао је, да ће се ускоро сви вратити. На броду су љубитељи путовања направили себи кутак и отуда посматрали приобалне лепоте. Било је и страшно и интересно, а понекад су заиста желели да се врате кући. Није све то могло да се издржи. Без великог брода нећеш стићи до Украјине, то су стотине километара, а још по води...

На обали Свислачи, мрави-дошљаци су наишли на топао дочек. Заједно са домаћинима су изградили нови велики мравињак. Уопштено, саживели су се. Али и родна земља је путницима недостајала. Чинило им се да је у Украјини топлије, да је тамо сунце било светлије и туговали су за Дњепром.

- До дана-данашњег не знамо како да помогнемо овим мравима-дошљацима, - тужно је рекло Магично Зрно песка. - Можда ти можеш нешто да предложиш, Шушкало?

Вероватно си слушао пуно тога кроз време. Ипак, ниси ти само један дан са Вероником учио лекције...

Шушкало се замислио. Пре свега - над тиме како Магично Зрно тако пуно зна о његовом животу.

- А мени помажу зраци, - прочитало је мисли Магично Зрно своме госту. - Они не само да милују топлином сунца, већ су у стању и да открију тајне свакога, кога додирују.

- Да, Магично Зрно, заиста волим географију. Заједно са Вероником, а и без ње, путовао сам по картама, листао страницу за страницом атласа и разних водича. Чини ми се, захваљујући томе, био сам и у другим земљама, видео океанске просторе и највеће реке. Мрави-дошљаци немају много тежак задатак. Назад се могу вратити пратећи ток реке. То је много лакше од њиховог пута за Белорусију. Преко Свислачи се може пловити до Березине. Од Березине, водена маршрута ће водити до Дњепра. У почетку ће велика река носити мрављи брод по Белорусији, а онда - Украјина... А ако желе могу отићи и на Црно море, путујући Дњепром.

- А све то је један пут? - потврђивало је Магично Зрно.

- Да, један пут. Березина и Дњепар су велике реке. Сама Березина сакупља воду из стотину река и носи их к Дњепру. А у Дњепар се уливају још и Лохва, Друт, Припјат, Сож...

- Онда нећемо губити време, Шушкало. - Рећи ћемо то нашим драгим путницима мравима. Веома ће се обрадовати!.. Жути зрак ће те водити до њих. Они живе близу нас. Истина, они су велики радници, увек су у послу. Али, можда су се већ

вратили кући. Седе тихо у полумраку, тугују за својом родном земљом...

- Незгодно је, када не знаш пут, морамо га некако прећи, - рекао је тихо Шушкало.

- Душом и срцем осећам твоју бригу, драги мој, - Магично Зрно се замислило на тренутак. - Али ја ћу ти помоћи. Најважније је да помогну ваше жеље и ваше знање о томе. А мрави, чим сазнају да се појавила таква могућност, да се врате кући, све ће учинити...

ШУШКАЛО СЛУША ПРИЧУ МРАВА ДОШЉАКА

- Жути Зрак је устремљено летео напред, пролетајући кроз најдубље пукотине. За њим је журио Шушкало. Повремено је чак и трчао, да би стигао светао и јасан оријентир.

- Судећи по свему, радни дан је завршен, - речни капетан је покушавао издалека да саопшти свом водичу. Желео је да каже, да нема потребе да толико жури. У сваком случају, мрави неће никуда отићи, а, уморивши се данас, види се да седе тихо у својим угловима. Шушкало је хтео да га Жути Зрак чује: тако је журио напред, да су около летели сунчеви зраци и прскали по земљи.

Али не! Жути Зрак га је чуо:

- Може и тако, пријатељу... Али мравима никад није довољно времена! Они су тако велики радници, којима можете само позавидети! А то, што је наш мравињак тако

порастао, велика је заслуга и мрава-дошљака. Узгред, да знаш, да има на свету око 12 хиљада врста мрава. А у нама блиском простору - у Белорусији, Украјини и Русији - око 300 врста...

Шушкало је још пажљивије почео да посматра Жути Зрак. Не, он није тако једноставан, као што се одмах чинило. Чак је некако сличан мравима. Чини се да ће се сваког тренутка претворити у мрава и кренути у непознато. Као некада, Иван Царевић, претворивши се у мрава, отишао је у Кристалну гору и спасио принцезу. Шта год да кажете, и мрави имају велике могућности. Тамо, где нико не може проћи, туда продиру, прави извиђачи мистериозних углова. Није случајно да се толико мрава спасило након Потопа. Кажу, у Вијетнаму, мрав Хључ Кенту је сакрио једно зрно пиринча и заједно са њим прошао кроз сва војна суђења. О далеким странцима Шушкало је знао много занимљивих ствари, али о онима, који су преко Дњепра дошли до Свислачи, ничега није могао да се сети.

Жути Зрак је направио још један окрет. И укочио се, као да га је неко замрзнуо. Сунчеви зраци су летели у разним правцима. Највише од свих - горе, формирајући величанствени ореол. Минут касније, овај ореол је почео да се разлеће на мале прскалице - тако лепе, да Шушкало то није могао да одоли и узбуђено је узвикнуо:

- Права сунчана киша!..

Простор око речног капетана се проширио. Из затвора сунчеве светлости појавио се сто са клупама са обе стране. Са сваке стране било је најмање десет мрава.

- Упознајте се, будите пријатељи! Шушкало ће вам помоћи да превазиђете нове путеве, казаће вам како да се вратите на стари пут, који сте можда заборавили! - рекао је Жути Зрак. Рекао је и нестао, као да није ни био овде. Најзад се огњено крило насмешило, као да је шакама разбацивало сунчеве зраке.

Шушкало је пажљиво посматрао мраве-дошљаке. Нису се много разликовали од њихових свислачких рођака. Можда су зато нашли заједнички језик са њима у Белорусији. Није ни чудо, што их је тако хвалила због марљивости, посвећености, срдачности стара Софија. Истина, упркос љубазности, било је нечег тужног у очима мрава. Лагана туга се одражавала на лицима.

Гледајући пажљиво у очи својих нових познаника, можда будућих сапутника на нимало једноставном путовању, Шушкало још увек није знао како да започне причу. Која питања неће нарушити жељу за пријатељством? Шта би требало да буде први корак? Међутим, није добро ни ћутати тако дуго.

- Драги моји мрави, хајде да се упознамо, - речни капетан је разбио тишину. - Зовем се Шушкало. Волим да путујем. Ето, тако сам, лутајући, случајно упао у овај мравињак. Понешто знам и о вама. Магично Зрно ми је рекло, да ви само размишљате како да се вратите у своју домовину. Заједно можемо покушати, да пронађемо вашу родну земљу, ако нисте, наравно, против...

И онда је Шушкало осетио сваким делићем крзна, да мрави гледају у њега раширених очију, покушавајући да се загледају у његове мисли, и да разумеју шта је у његовом срцу.

- Па, препорука Магичног Зрна је закон за нас, - први је одговорио мрав, који је седео на средини стола. - Ако нас стварно не вучеш за нос, онда смо спремни са тобом да идемо и у ватру и у воду. Ми дуго живимо у овом мравињаку, али се сећамо нашег родног места...

- И сваке вечери причамо исту причу, - придружио се разговору други мрав. - Ево и сада смо се окупили да је се сетимо, пред спавање...

- Опростите ми што кршим вашу традицију, - Шушкало је пожурио да се извини.

- А можда да послушамо бајку заједно данас? А стићи ћемо још и да разговарамо...

- Да, да, традицију не смемо нарушавати. Без бајке о родној земљи, ми никако не можемо... Послушаћемо је, сетити се наше Отаџбине - онда ће доћи до другог разговора, озбиљнијег и истинитог.

Сви су се окренули том мраву, који је први започео разговор са Шушкалом.

- Не знам како ће нашем госту свидети бајка, али за нас је она најпотребнији подсетник на домовину... Слушај је и ти, Шушкало.

-...Међу Каменом и Студи налазио се чумацки пут.

- Чумаци су путници, трговци рибом и сољу, - објаснио је Шушкалу Главни Мрав (иначе Шубуршун њега другачије не би ни ословљавао). ...У селу је одрасло двоје

сирочади, Иванчић и Маријица. Када су одрасли, венчали су се и првенца дочекали.

А да би купили комад земље и изградили кућицу, Иван је отишао са чумацима по со на Крим. Када су се опраштали, чапље су над њима летеле, испуштајући тужно „кру-кру“. Маријица је рекла: „Где год да си, када чујеш чапље, сети се да те чекам...“

На Крим су чумаци стигли без нарочитих авантура, купили соли колико су желели. Али, када су се враћали назад, када су Татари налетели из Дивљег поља, многе су убили, а неке су заробили, приковали за галије. Није познато колико година је прошло, од када је галију погодила страшна олуја. Али онда су над несрећницима запевале чапље. И одмах је Иван ојачао: показао је веслачима како да се боре са олујом, како би спасили галију и своје животе. Веслали су из све снаге, прескочили опасан део мора. Међутим, галија је бачена у залив непознатог острва. Замолио је Иван Турчина – домаћина, да ослободи руке веслача из ланаца. Рекао је да би тако галију поново повукли у воду. А када су срушили брод у таласе, Иван је викао на сав глас: „Браћо, удримо Турке! Нећемо више бити робови!“

Да, извојевали су слободу, али нису сви стигли до обале. И ту су се нашли у заробљеништву: још једном су пали у руке Татара. Њихов вођа је наредио да заробљеницима изваде очи. У средини степе су их оставили, осакаћене, следе, да их звери поједу. Једино Иван је преживео. Већ је умирао од глади и рана, када је чуо: „Кру-кру.“ И опет, некако му се вратила снага. А туда су чумаци пролазили, па су покупили Ивана.

Коначно, дошао је са чумацима настрадавши човек до косе горе, до извора, око којег се некада растао са Маријицом. Препознао је укус те воде. Угасио је жеђ на извору и заспао у трави. А пробудио га је глас - као да је његов, само врло млад:

- Буди ми здрава, мила моја! - рекао је тај глас. - Идем са чумацима до Крима, да зарадим новац и купим земљу, да изградимо кућу. А можда ћу пронаћи и свог оца, онда ћемо се заједно вратити кући. Штета што га мајка није дочекала...

И повикао је тада Иван колико је имао снаге, подигавши руку ка овом гласу:

- Сине мој једини! Не иди у далеку земљу, та земља је туђа, не напуштај родну земљу, она је рођена - рођеније нема!..

...Када је Главни Мрав завршио причу, тишина је и даље трајала. Шушкало је видио сузе у очима мраводошљака. Хтео је и сам да плаче и да им каже нешто утешно.

Шушкало је размишљао и о својој потрази. Можда је и он, не схватајући то, побегао од Веронике из удобног, градског стана, како би пронашао место одакле је отишао у велики свет. Место, где га је једном покупила ученица и одвела далеко од његове родне реке, родне шуме... Али, ове мисли се нису претвориле у речи. Кнедла у грлу га је подсетила на мраве и њихову тешку судбину.

- Шта кажеш, драги госту, о нашој бајци? - прекинуо је ћутање Главни Мрав, обраћајући се речном капетану.

Шушкало их је погледао све заједно и свечано рекао:

- Мислим да ћемо ми сви чути ваше чапље. И заједно ћемо прећи дуг пут. Имам план. Ми ћемо изградити нови брод, у којем ће сви наћи место. Знам маршруту, по којој мора проћи наш пут. Само ми верујте...

ШУШКАЛО ВОДИ МРАВЕ-СТРАНЦЕ НА СВИСЛАЧ

Ујутро се речни капетан пробудио прилично касно. Можда и не много касно, али, свакако, после мрава-странаца. И зато се осећао мало непријатно. Истина, будући сапутници Шушкала нису обратили пажњу на то. Или су само изгледали као да нису обратили пажњу?.. У сваком случају, у мравињаку је била велика журба. Док је малиша трљао своје црне очи шачицама и слатко зевао, мрави су брзо трчали напред - назад, пакујући ранце. После неког времена, најстарији мрав је пришао Шушкалу и живахно известио:

- Спремни смо се за пут, капетане! И чекамо вашу наредбу, шта да радимо даље.

Малиша се мало збунио. Не, план шта да ради и како да нађу домовину странаца, Шушкало је имао. Прво, треба да стигну до обале Свислачи. Тамо треба да направе чамац. Не смеју пливати на танкој дашчици, која је, истина, спасила Шушкала у тешким ситуацијама. Ни мрави се не могу сместити на њу. Саградивши нови брод, преко Свислачи ће доћи до Березине. А Березина ће их довести до Дњепра. Тамо ће нешто помоћи и мрави: јер Дњепар носи воду у њихову домовину. Уопштено, рута је разумљива и јасна. Проблем је у нечему другом. Раније је речни капетан путовао самостално,

наређења је давао само себи и ни пред ким није одговорао за своје поступке. Сада, очигледно, све ће бити другачије. Али, нема места за повлачење.

- У реду, пријатељи, сада идемо до реке. А на путу ћу вас понешто питати. Али, вероватно, треба да се поздравите са домаћинима?

Најстарији мрав, са тугом у очима, се окренуо према својим сународницима. Чинило се да је улазио у срце сваког од њих.

- Ми смо се синоћ опростили са њима. А јутрос сам се срео са старом Софијом и она нам је дала најважнији савет: да живимо у пријатељству и слози, да се сетимо свих, који су се према нама добро понашали. Пожелевши нам срећан пут, суздржавајући се од испитивања, Софија је рекла да верује, драги капетане, у твоје знање и способности...

Старешина мрава је направио паузу. Можда је хтео да каже још нешто. Али Шушкало, који је поцрвенео од Софијиних похвала, показао је шапом на врата:

- На пут, пријатељи!..

Излазећи из мравињака, путници су растегнули ланац на обали реке. Шушкало је ходао напред. Његове мисли су биле о једном: како што брже стићи до реке и где пронаћи одговарајући материјал за изградњу чамца. Било је јасно да је потребна добра гранчица. Али чамац мора бити лаган. Има ли таква грана на обали или у трави? И од којег дрвета или жбуна би требало да буде?

Старешина мрава-странаца је ишао за речним капетаном. Покушавао је да га прати у корак. Пут странцима је био помало познат. Често су га прелазили, прикупљали су разне гранчице и дашчице у околини.

Одједном је Шушкало је погледао около и окренуо се Старешини са оваквим питањем:

- А да не знаш ти, драги пријатељу, да ли је близу место, где људи носе орезане гране јабука и другог дрвећа на пролеће? Овде сигурно има воћњака?

Мрав се за тренутак зауставио, окретавши главу на стране.

- Како да не знам?! У пролеће сеоски домаћини овде такве гомиле грана праве - не можеш проћи, ни заобићи. Истина, суве гране су врло погодне за мравињак. Ако нешто успемо да одломимо, одсечемо, одмах у мравињак пребацимо и градитељима дајемо. Дрво у тренутку постаје корисно: од њега се и греде могу правити и на под положити. Не треба да се суши... Нарочито смо ценили гране јабука и трешања. Чвршћег дрвета, чини се, нема.

Шушкало је и сам знао за ово. Није само једном чуо како Вероникин тата каже да је паркет у њиховом градском стану направљен од дрвета трешње. И изненађујуће је, што је ово дрво издржљивије од храста. Није случајно, што праве намештај од вишње. Ни обрада овог дрвета није баш тешка. Оно је и јако и истовремено гипко, еластично.

- Ево, направимо од гране вишње наш чамац! - гласно, тако да сви чују, рекао је Шушкало.

Огромну гомилу грана путници нису пронашли толико брзо, колико су желели. Сунце се већ приближавало зениту, када су путници пронашли пут, заиста блокиран великом гомилом. Шушкало је почео пажљиво да посматра, шта би овде могао да изабере. Поглед се зауставио на грани, која је на једном крају лежала на земљи. Одавао се утисак, да је она врло мала у односу на главни део дрвета, који држи све гране. - Потребан нам је баш такав јак брод, - помислио је капетан, али до тада ништа није рекао наглас. Желео је да чује мишљење најстаријег мрав. Ипак, његово животно искуство је било релативно мало. Старешина је погледао Шушкала и почео са осмехом:

- Видим, капетане, да нам се свидела иста грана трешњиног дрвета. Да је одсечемо онда?..

- Слажем се, пријатељу, - Шушкало се такође насмешио. - И још сам смислио и загонетку: „Округла као балон, црвена као крв, слатка као мед.

- Да, то је плод трешње! - још шире се насмешио Старешина мрав.

На путу нема ништа боље, него када се два странца споразумеју, и чују не само речи, већ и мисли. Док је речни капетан размишљао овако, мрави су већ бацили ранце, извадили тестере и осовине. Старешина је давао кратке налоге. Неко се пењао горе, неко се спуштао доле. Почело је резање и труптање, сеча вишка и непотребних грана.

Прошло је сасвим мало времена и грана вишње је већ лежала на травнатој простирци. Старешина мрав је наредио да скину и кору. Шушкало је ходао поред њих и показивао како да заоштре кљун брода, како да направе удубљење, шта

се може сакрити унутар брода. Капетан је дошао на једну занимљиву идеју: - А зашто не бисмо направили једро од танке вишњине коре, која је на местима изгубила лишће? Јарболи се могу направити из тањих гранчица... То неће бити сувишно... - Истина, малиша се одмах забринуо. Да би направили добра једра, тестера и греда је премало.

И ипак је ову мисао поделио са Старешином мрава. Сумње су се показале узалудним. У ранцима мрава је било свачега: дрвени ексери и ланена ужад, и конопац плетен од коњског репа. Тако су путници направили јарболе.

И тако је време пролазило. Завршивши сав посао, мрави су кроз минут-два седели на обе стране чамца. Али одмор није трајао дуго. Тишину је прво нарушио Старешина:

- Можда је време да кренемо, капетане?..

- Да, пријатељу, предстоји нам дуг пут. И боље је да кренемо на пут сада, док још нема кише и мрака. Биће потребно и прилагодити се управљању бродом. Свислач има особен карактер, иако је то најмања река, коју треба да пређемо. И још морамо наћи весла на путу.

Мрави, не очекујући никакве команде, окружили су нови брод са обе стране, подигли га на јака леђа. Пратили су у корак Шушкала и њиховог Старешину. Странце је чекала Свислач.

ШУШКАЛО ЗАВИДИ МРАВИМА-СТРАНЦИМА

Речни капетан је пажљиво гледао у лица својих сапутника. Шушкало је желео да се увери, да сви полазе на пут са добрим расположењем. Јер ипак, пут пред њима није био кратак. И ако нема расположења да га превазиђу, ако њима владају сумње да ли то могу да ураде, онда је, вероватно, боље да не крећу на пут. Посебно зато што то није „домаћа“ шетња по Болочанки или Свислачи, већ право путовање. Сам отац-Дњепар чека луталице и вероватно их припрема за разна искушења. То је неизбежно.

Лица мртва-странаца су била усресређена - Шушкало није приметио ниједан осмех. Али видео је одлучност. И мислио је да не може наћи бољу екипу сапутника. Очигледно је да мрави живе у само једној својој бризи. У бризи да се врате кући што пре. Па, како кажу Белоруси, родна земља је мекша од туђег перја. Ево, погледајте, у туђини ни пролеће није лепо...

Шушкало је у чамцу заузео своје почасно капетанско место. И махнувши шапом, дао им је сигнал: - Отискујемо се! Одвајамо се од обале!..

И ево, већ таласи носе брод и његову посаду дуж струје, и већ су га скоро изнели на средину Свислачи.

Вода је била мирна, иако се не може се рећи да је јутрос Свислач била посебно топла. Ветар је био благ, али видно је качивао чамац. Шушкало се осврнуо на обалу. Нешто неизразиво је мучило малишу. Можда понајпре то да, за разлику од мртва-странаца, он напушта родно место. У својој кући и ћошкови помажу.

И још даљи постаје сан да пронађе родни угао на шумској обали Болочанке. А све се добро развијало. Вратили су се Шушкалу и искуство и снага, и способност да се управља речним токовима се појавила.

И то лако и самоуверено се ухватио посла са помоћницима мравима-странцима... Али, ако се погледа са друге стране, зар није помоћи јадним мравима - важна ствар..?

Велики талас је заплуснуо преко странице чамца, попрскавши ножице Шушкала. - А шта ако не можемо да пређемо преко Дњепра - запитао се речни капетан. Али, размисливши, обећао је себи да ће заборавити на све сумње. У супротном, велики пут по моћној реци три народа - Белоруса, Украјинаца и Руса - свакако се не може прећи.

Гледајући у обале реке, Шушкало није приметио како је Старешина мрава допузао до њега.

- Капетане, - обратио се малиши са поштовањем, - био бих захвалан ако би могао да нам испричаш о путу наше пловидбе. И о рекама, које ће нам помоћи да откријемо пут до куће.

- Не брини, драги пријатељу, пут ми је добро познат. Са Свислачи ћемо прећи у Березину. И већ ће нас њене воде довести до вашег познатог и родног Дњепра. Тамо, вероватно, никакви трагови нису потребни. Ипак је то родна река...

- Верујте ми, млади капетане, за све ове године, које смо провели у добровољном изгнанству, далеко од родне земље, из мог сећања није нестао изглед Дњепра. На нашег

легендарном Дњепру-Слаутичу се сећам сваког приобалног острвцета, и чини ми се да знам свако његово кривудање. Сећам се свих градова и села, који су размештени на обе стране речног тока. Ево и сада, вежи ми очи, и опет ћу видети пред собом села крај Дњепра: Канев, Черкаси, Кременчуг, Верхнедњепровск, Дњепродержинск, Дњепропетровск, Запорожје, Васиљевка, Дњепрорудное, Никопол, Горностајевка, Дњепрани, Херсон...

Шушкало је очарано слушао старог мрава. Стекавши из учења са Вероником повелико искуство у географији, малиша није први пут слушао ове називе. Био је изненађен њиховом лепотом. Одушевљено је трептао очицама.

- Да ли сте видели све ово богатство сопственим очима?.. Тако лепа имена!..

- Веруј ми, драги Шушкало, ова села су веома добра и по архитектури, и то природи. А у њиховим називима има много тајни. Рећи ћу ти једну од њих... На пример, одакле је дошло име Черкаси? На једном од арапских језика постоји израз „чири киси“. А други је „чари киши“. И први је сличан Черкасију, а и други. Дакле, „чири киси“ - људи моћи, људи војске. Тако су себе називали људи, представници услужне класе, који су се састојали од Татара или Турака и Словена, дакле, људи који су дошли заједно да се боре против спољних непријатеља... Мене приче спајају са бројним придњепровским местима.

- Испричајте ми, молим вас, неку, - замолио је Шушкало Старешину.

- Жао ми је, капетане. Мислим да ћемо имати времена за то. Пут пред нама је дугачак. А сада ћу да умирујем наше сапутнике - они брину да ли смо изабрали прави пут...

Старешина, нестрпљиво лупкајући шапама, упутио се ка средини чамца, а Шушкало је са поштовањем пратио његов корак погледом. Чак је и тиха фигура Старешине елоквентно сведочила, да ће у новом походу за опстанак и достизање циља мравима-странцима бити неопходна сложеност, способност да слушају старијег пријатеља. - Како да не позавидиш? - помислио је Шушкало, сакупљајући у себи спокојство, а одбацујући страх и сумњу. - Треба ми само подршка, и много тога ћу научити од мрава ..."

ШУШКАЛО ОСНИВА РЕЧНУ ШКОЛУ

Брод, којег су изабрали мрави-странци, био је тако удобан, да се речном капетану чинило да је био у соби своје другарице Веронике. А за минут или два девојчица отвара дневник на одређеној страници - онда ће малиша исклизнути отуда да се прошета по столу и загледа у њене уџбенике. Или ће можда у свој омиљени географски атлас да се загледа.

Шушкало, обузет сновима, није приметио како му се приближио Старешина мрава-странаца.

- Поздрав, капетане! - Старешина је рекао са поштовањем. - Ево, гледам у таласе, који носе наш брод, и радујем се скором повратку кући. Све бриге се повлаче негде далеко, кршећи се о ове таласе. Иако понекад, када река утихне, различите мисли не пружају одмора. Знаш, Шушкало, имам велику молбу за тебе...

Старешина је направио паузу. Капетан је исправио рамена, погледао очицама са стране. - Шта ће Старешина сада рећи? Да ли ћу моћи да одговорим њему - главном и поштованом мраву? Да ли ћу испунити његов захтев? - забринуо се Шушкало.

- Наш драги пријатељу, - помало свечано и довољно озбиљно, са поштовањем се обратио Старешина капетану. - Свислач полако носи своје воде до великих река, до Црног мора. Живимо сасвим мирно и удобно на броду. Нимало горе, него у омиљеном мравињаку, где смо се гостили и радили заједно са твојим сународницима, са којима смо се повезали душом и срцем... Али наш пут ће трајати дуже од једног дана. Навикли смо, као што сте приметили, да непрекидно радимо. Проводити време само лежећи у чамцу - нама је невероватно тешко... Највећи замор произилази из такве ситуације...

Старешина је одједном ућутао. Погледао је. Једна од шапа показала је на своје пријатеље-мраве:

- Већ су уморни од беспослености. Мравима треба занимање. Да нас не задржава вода, да можемо прећи преко странице брода и доћи до обале, ми бисмо нашли стазу или пут и обавезно бисмо негде градили нови мравињак.

Шушкало се замислио. Уствари, мали брод није место за изградњу дворца од игала и гранчица, ма колико били мали. Иначе, као огроман дворац Шушкало није ни замишљао мравињак. Поставити такав на брод... и одмах ће се преврнути. И где да набавим те игле?! - Нису сви способни за такву изградњу - помислио је Шушкало - Они су мрави, не само вредни, већ и паметни, издржљиви, способни не само за

то да носе огроман терет, већ и знање, вероватно, имају велико? Иначе бих им ја саградио школу, причао о томе, што сам чуо од Веронике..."

Малиша је осећао нелагоду пред Старешином. Чак се и срамио пред његовим продорним очима. Међутим, новим мислима, које су, наравно, рођене од туговања, засметао је јарки сунчани зечић. Скочио је из воде на палубу брода. А онда је додирнуо Шушкалову шапу, испуњавајући крзно и тело пријатном топлином. Капетан је чак стегнуо шапе заједно. А сунчани зечић је скакао по броду даље, и расипавши варнице, сунчаним осмесима дотакнуо одмах на десетине речних таласа. - Дакле, ово је знак за мене од Магичног Зрна!.. - једва се уздржао да не викне Шушкало.

Истина, ово откриће није много помогло у проналажењу одговора на питање, каквим бригама, каквим послом упослити мраве. Иако је сећање на Магично Зрно дало Шушкалу одлучност. И речни капетан је смело изложио свој план Старешини мрава:

- Треба организовати школу на броду током целог путовања. Свакодневно ћемо спроводити разне активности. Већ знам једног учитеља ... - малиша је пажљиво погледао у очи старог мрава. Капетан је желео да понуди ову одговорну улогу Старешини. Али није имао времена да каже нешто више, кад је чуо у одговор:

- И ја знам. Ти си тако добро испланирао наше путовање, да бољег, искуснијег наставника географије од тебе не познајем.

Можда би се у другој прилици речни капетан противио, али сада је морао изаћи у сусрет мравима. Још

једном је Шушкало размишљао о Магичном Зрну песка и сетио се својих обећања да помогне присилним луталицама да пронађу своју домовину.

- Хвала ти, драги пријатељу! - Старешина се поново осврнуо на путнике. Потом је пузао још ближе капетановом мостићу. И врло тихо је рекао: - Ево како, капетане, прво да разговарамо о свему како треба. Разумеш, онај ко жури, ради исту ствар два пута. Иако ће наши ученици бити одрасли, организовати часове тако, да има неке користи од њих, веома је тешко. Али немири морају бити разумни. На крају крајева, ко не хода, тај не пада...

Капетан и Старешина су још увек разговарали о томе како ће пословати у необичној речној школи. Које предмете ће предавати? Шта ће заменити уџбенике? А шта је са домаћим задацима? Да ли треба да мрави пишу белешке и на чему?.. Шушкало, сетивши се недавног састанка са дедом Фенологом, предложио је да часовима географије додају часове временске прогнозе. А старешина мрава је пристао да извештавају о киши и сунцу на овим лекцијама. И такође о грмљавини и муњама.

ШУШКАЛО ПРЕДАЈЕ БЕЛОРУСКИ ЈЕЗИК

Већ исте вечери речни капетан је одлучио да упозна мраве са белоруским језиком. Али ујутро је посумњао: да ли им је то стварно потребно? Језик - чак и матерњи, и најбољи на свету - за госте није математика, без које неће моћи да функционишу. Потпуно другачије законитости има језик у односу на физику и астрономију. Али, тако је Шушкало желео и то је то. И ништа се не може учинити поводом тога.

Жеље и мисли се притом пролију, роде у светлости Божијој, да би се једном на свету појавила добра дела.

По школским лекцијама Веронике Шушкало је знао, да деца нису баш волела белоруски језик, и то га је чудило. Тако топле и срдачне, тако меке и нежне чиниле су му се многе речи. Ево, овакве: *шчырасць, надзейнасць, міласць, руплівасць, смак, краскі, цеплыня, улюбёнасць, светласць...* Понекад Шушкало није знао значење неких од њих и није могао да сазна, па је чувши сваку нову реч питао Веронику шта значи. А кроз време се пуно тога заборављало. Али после неког времена та непозната реч би однекуд ницала, испливавала, пробијала се кроз свакодневну буку. И ето чуда: после другог или трећег пута Шушкало је схватао смисао речи, правилно разумевши њихово значење.

...Чим су се мрави пробудили, речни капетан их је обавестио:

- Пријатељи, када се разбудите, попијете мало данашње речне воде, позивам вас на лекцију. Можда ћете се изненадити...

Шушкало није рекао ништа више. Неколико минута је прошло. Заинтересовани и заинтригирани мрави пришли су ближе прамцу брода. Њихове очи су упитно посматрале лице свог учитеља.

- Пријатељи, - речни капетан је направио мању паузу. Њему је било узбудљиво да говори о белоруском језику. Ако белоруски језик не знају сви другови из Вероникиног одељења, иако живе у Белорусији, шта онда говорити о мравима-странцима. Међутим, започето је, и Шушкалова омиљена матерња реч. - Волео бих да вама одржим лекцију

белоруског језика. Разумем да сте из друге, далеке земље, и да имате свој матерњи језик.

Речни капетан је срео поглед Старешине мравпутника. Испрва је осећао забринутост, али у ћутању странца Шушкало је видео разумевање и подршку. То му је донело мир и дало снагу.

- Драги моји, белоруски језик је тако нежан, милозвучан, да није могуће не чути га, не разумети, не користити га. Ево, сада смо на реци. Чини се да је около само вода. Вода и вода и више ништа. Али о њој постоји толико речи-карактеристика, да бисте се зачудили. Молим, послушајте...

И Шушкало је поређао низ белоруских речи које су много говориле о води. Она може бити: *празрыстая* (прозрачна, чиста), и *халодная* (хладна), и *цёплая* (топла) и *гарачая* (врућа), и *гаючая* (лековита), и *пякучая* (кипећа), и *хуткая* (брза) и *ледзяная* (ледена)... А још и - *вясенняя* (пролећна), *талая* (топљена), *калючая* (резка), *сцюдзёная* (студена, хладна), *крынічная* (изворска)... Капетан ни сам није могао да разуме, откуда су се појавиле код њега толике бесконачне дефиниције и речи...

Можда, временом је то и Шушкало претпоставио, да му неку, можда и не нарочито велику подршку, даје Магично Зрно. Оно пажљиво, дан и ноћ, прати живот у чамцу. И није било превише тешко помоћи паметном капетану. Иза себе је имао заједничке лекције са Вероником и жељу да открије нова и нова знања. А ништа важније од учења и науке не може бити.

Мрави-странци су пажљиво слушали речног капетана, у страху да ће пропустити иједну реч.

- На матерњем језику се рађају - продужио је Шушкало - имена река, језера, најразличитијих делова земље. Не знати их, не чути њихово мамљење, сједињеност са белоруском речју - то значи бити глув, живети са затвореном срцем и душом. Свислач, Березина, Птич, Болочанка, Волма, Титовка, Таљка, Железинка, Шат - то су нам најближе реке. А ако идете даље, погледате около, видите друге даљине... И не само реке... Какви прелепи називи белоруских села постоје! Слушајте, права музика!.. Слуцк, Слоним, Славгород, Саматевичи, Сморгон... Или - Ошмјани, Островец, Јелизово, Јазиљ, Заљесје, Пружани, Полоцк, Орша...

Старешина мрави-путника је устао и питао за дозволу да прекине Шушкало на минут-два.

- Драги Шушкало, веома нам је пријатно слушати те, и белоруски језик нам је као матерњи... Са уживањем смо ловили нежне и топле називе белоруских ливада и поља... А каква имате имена: Јанко, Аљес, Вероника, Максим, Аљена... Имате на шта да будете поносни. Белоруски језик је добар и пријатељски сусед украјинског језика, који увек живи у нашим срцима. Чувајте, поштујте матерњи језик! Са њим ћете бити много богатији...

Чини се да се ниоткуда појавио резак, али топли ветар. Речни таласи су се подигли. Али, ни Шушкало, ни мрави, нису обраћали пажњу на то. Топлота и љубав су пали на њихова срца и душе.

ШУШКАЛО ПРИЧА О ОТКРИЋУ АМЕРИКЕ

Још од вечери, Старешина мрава-странаца и речни капетан су испланирали тему наставе у школи. А на то је утицала наизглед безопасна реплика једног од мрава. Вероватно се веома уморио од очекивања сусрета са својом домовином, јер је љутито приметио:

- Шта нам треба ово путовање?! Свислач, па чак и Березина - није Колумбово путовање у Индију!.. Тамо је и море и океан... Олује, таласи такве висине, какву нисмо ни сањали!..

Рекао је то сам за себе, али су сви чули, изгледа. Али, да ли су сви разумели? Шушкало је у почетку желео да ћути. Нека тај мудри мрав мисли да је Колумбо открио Индију и учинио срећним Хиндусе, становнике ове велике азијске земље. Али ипак, мислио је капетан, неисправљена грешка може учинити много штете. Неко ће речи неуког мрава да прихвати као истину. И већ гледаш - почела је да пише губернија и сви су почели да гледају на географско незнање странца као на истину.

Гледајући на Старешину мрава, Шушкало је јасно разумео: после географије потребна је и историја. Тако су елоквентне биле очи Старешине, да су све сумње нестале. Туга због незнања саплеменика је стајала у његовим очима.

- Пријатељи, - речни капетан је следећег јутра започео своју лекцију, - штета што сада немамо глобус, који би приказивао цео свет. Али, ипак, желим да вам причам о једном путовању, које је резултирало великим географским открићем. Било је време када је Европа знала за Индију и покушавала да стигне тамо. Ову жељу је имао и Колумбо.

Тако је пошао из Шпаније на дуго путовање. Али потрага га је довела до потпуно другачијег света. Никакву Индију није нашао одлучни путник, можда и превише одлучни. Као што се испоставило касније, - Шушкало је добродушно погледао ка неуком мраву, - Колумбо је стао на тло другог континента. Брод, којег су подухватили брзи таласи, одвео је путнике у потпуно другачијем смеру: на амерички континент. Због тога су погрешно и назвали његове становнике Индијанцима. Да, и данас се ово име чува код староседелаца Америке. Истина, да имамо под руком уџбенике, могли бисмо да потврдимо називе ових племена. Индијанци имају толико назива, да се зачудиш, какве су богате традиције биле међу народима овог континента.

Неуки мрав, који је све време пажљиво слушао, тихо је рекао:

- Реците имена ових племена, драги капетане. Хоћу да запамтим и више нећу грешити, - постиђени мрав је опустео своје очице.

- Наравно, набројаћу имена оних, којих се сећам...

- И још појасни, драги Шушкало, зашто се не сећаш свих, - прекинуо је речног капетана Старешина мрва.

Сви су се сконцентрисали. А Шушкало је, наставивши лекцију, наставио да дели знање о трагедији америчких Индијанаца, које су вековима искорењивали дојучерашњи гости-странци, па су убрзо постали господари Америке.

- Команчи, Чироки, Чикаси, Пауни, - Шушкало је почео да набраја. - Ова имена су вишезначна, даровала их је судбина. На пример, Пауни, који живе у Оклахоми су „људи од људи“. А Чироки – „људи другог језика“. Чикаси су „побуњеници“. Свако племе има своје традиције, навике и

језик. Једном су сви били господари Америке. Али дошли су после Колумба странци из целог света. И почели су насилно, користећи оружје, да отимају земљу и слободу од Индијанаца. А најнепослушније су уништили...

Мрави су мирно седели, плашећи се чак и да се промешкоље. Само су таласи прскали на стране брода.

- А традиција Индијанаца, - наставио је Шушкало, - је да су били најмирољубивији. Оцибвеји су се занимали ловом, риболовом, сакупљањем шумских плодова. А сада, они који су остали живи, сакупљају дивљи пиринач и сок од јавора. Узгред, живећи у сталном савезу са природом, Индијанци су одувек били добри ловци и ратници. Међу чирикауама (њих није остало више од хиљаде), чак су и жене знале да се бране, не бојећи се да дају отпор непријатељу. А хокеј, знате ли, ко је измислио? Такође Индијанци. Црноноги - тако се звало племе, чији су мушкарци ударали лопту са закривљеним штаповима, веома сличним савременим хокејашким.

Шушкало је причао мравима како су Индијанце терали у резервате, покушавајући да их одвоје од целог света. Када су децу узимали из племена, забрањивали су им да говоре на свом матерњем језику у новим школама. И смејали су се и ругали њима својим песмама и плесовима.

Дојучерашњи неуки мрав је седео испод траве, ближе води. А када се појавила пауза у занимљивој причи речног капетана, а сада и њиховог учитеља, поново је одлучио да пита:

- То значи, да је Колумбо донео невољу Индијанцима, лишивши их родне земље, њихове историје, заједничког

живота у њиховој средини, међу рођацима, пријатељима, међу својим саплеменицима?

- Компликовано и врло, врло тешко, можда чак и без одговора, је то питање, - Шушкало је почео да размишља. - Да није било Колумба или неког другог, није познато колико би векова Апачи и Чироки живели у њиховом осамљеном свету. И да ли би на њиховом континенту било данас и аутомобила и авиона? Ево, Индијанци Пуебло, док Европљани нису дошли, нису знали за коње, нису држали кућне љубимце у домаћинствима, нису садили баште...

Мрав, којег је Шушкало јуче назвао неуким, постао је веома озбиљан. Чинило се да је заборавио на све на свету и само Индијанци су били његова брига - то, како су дошљаци из Европе поступали према њима.

Речни таласи су се потпуно умирили. Чамац је пратио ток реке све спорије. Изнад брода, који је возио мраве-странце у њихову домовину, повремено је пролетала буба, затим вилин коњиц или неки други инсект. Али није било времена за слушање тишине. Треба завршити лекцију и ухватити се посла, којег је у речном путовању увек било.

- Можда је цела ствар у томе, драги мрави, какве су чије намере. Свет, посебно сада, тешко је поделити границама. И оне нису увек потребне. Важније је, браћо, нешто друго: живети са целим светом у хармонији, искрено помагати један другом. И, наравно, поштовати једни друге. Напретка од борби, свађа, поруге, очигледно, нема...

ШУШКАЛО ЛЕТИ ДО ЗВЕЗДА

Сунце, којег су све гушће окруживали тамни облаци, постепено се селило на хоризонт. Стварао се утисак да ће га неко искључити као електричну сијалицу и да ће постати потпуно мрачно. Али речни капетан је знао, да ће се са почетком ноћи његово путовање продужити. И ако се изблиза погледа, изгледа да у мрачној ноћи постоји светао пут.

Шушкалове очи су већ биле навикнуте на таму, коју је постепено бојила светлост далеких звезда. Све више и више их се појављивало на небу. Малиша, задовољан тиме што је дан прошао без икаквих потешкоћа, и што мрави-луталице већ спавају, смело је одлучио да сања. Зашто - смело? Из тог једноставног разлога, што је недавно почело нешто необјашњиво да се дешава са Шушкалом из дана у дан. Морао је о томе да размисли, шта се заправо догодило. И да ли се тај дар открио код нашег путника, или су то били трикови Магичног Зрна песка, али веома неочекиваном се показала снага његове фантазије.

Зато Шушкало није журио да размишља о нечему конкретном. Помислиш - и то се деси. Одлучио је прво да направи план, организује своје мисли.

Начуљивши уши, капетан је погледао около, окренуо се назад. Тако, чини се да мрави спавају... Загледао се преко палубе брода, погледао у воду. Чини се да се река почела смиривати. Таласи више нису журили напред, гонећи једни друге.

Шушкалове очи су приметиле танки комад борове коре на води. Тако танак, да се чинило да је довољно да дуне лаки ветар, и да излети изнад реке и понесе га у даљину. - А

вероватно би било занимљиво да се на тренутак преселим се на ову кору! - помислио је Шушкало.

...И ова мисао се за тренутак претворила у стварност. Шушкало није ни приметио, како се већ држао шапама за парче коре, подухваћен ветром. И са сваким минутом, са сваким дахом ветра његов нови - сада већ ваздушни - брод се подизао у висину. Долина реке је остала далеко испод, и све се више и више смањивала... Речно корито се претворио у траку, а затим у једва приметну линију.

- Летим ка звездама! - Шушкало је покушао да викне. Али његов глас се изгубио у бесконачном простору.

И чудан осећај је поклопио све претходне бриге речног капетана. Што више се подизао његов брод од борове коре, слободније се Шушкало осећао у мраку. Повремено му се чинило да пада из ноћи у дан. Само је успевао да помери главу. Ветар је утихнуо, више нису сијали зраци, а звезде су окруживале путника са свих страна. Разне мисли су се ројиле у Шушкаловој глави. Одлучио је да пошаље ментално питање Магичном Зрну, иако је знао да га треба потражити само у безизлазној ситуацији. Али Зрно песка, погађајући сумње Шушкала, одговорио је пре, него што их је он изговорио.

- Не бој се, мој пријатељу, храбри спасиоче мравостранаца!.. - дошао из далеке Свислачи глас Магичног Зрна. - Ништа те не угрожава. Снага ума и космичка судбина те само носе по Млечном путу...

- А куда води овај пут? - упитао је капетан.

- Прво ћу ти испричати једну легенду... Галаксија Млечног пута је бесконачан простор. Укључује и Соларни систем и звезде, које тренутно видиш...

- А како је то настало? - Шушкало није могао да издржи. Истина, одмах је осетио да својим брзањем смета Магичном Зрну.

- Ту легенду су измислили древни Грци. Зевс је био њихов Бог - одлучио је да направи сина свог Херкула, рођеног од обичне жене, бесмртним. И ноћу је ставио бебу на своју жену, богињу Херу, да пије божанско млеко. Хера се пробудила, видела да не храни своје дете и одгурнула Херкула. Млеко из груди богиње је прснуло на све стране. А снага у капима божанског млека била је таква, да су, сјединивши се са ваздухом, постале велике и мале звезде Млечног пута...

- А ја знам да је млеко на белоруском језику – „малако“, а на пољском – „млеко“... Вероника је ишла са родитељима у Пољску и запамтила неке речи, - радосно је рекао Шушкало.

- Да, и Срби кажу „млеко“... А Немци кажу – „милх“... Ево, видиш, и назив Млечни пут и порекло звезда ти се чини познатим...

Шушкало је желео да још нешто пита Магично Зрно. Али космички поветарац је одбацивао његов брод све даље и даље... Његове очи су успевале само да обухвате звезде различитих величина у бескрајном простору. Путовање је изгледало речном капетану толико занимљиво, да је чак заборавио на своју славну реку, на мраве-странце, који су постали његови пријатељи. Вероватно би тако летео ка

великим и малим звездама, да се нешто неочекивано није десило...

СУСРЕТ СА МУЊОМ

Млечни пут је водио Шушкала све даље и даље. Речни капетан се толико дивио звездама, да је повремено налазио сличности нове маршруте са пређашњим речним путем. - Па, зар није као Дњепар?! - дивио се, упоређујући светле зраке звезда са речним таласима. Само једна мисао га је мучила: - Како је тамо мравима-странцима?.. Како је мој брод?.. Не, треба да пожури назад, не сме га више задржавати предивно звездано небо! - Шушкало је размишљао и још пажљивије гледао са стране. Сада нису само лепота и светле боје звезданог неба интересовале нашег јунака. Сада је размишљао и о повратку, тражећи зрак, који би му помогао да се врати.

- Да ли се треба поново да се обратим Магичном Зрну? - осећајући се нелагодно, расејано је рекао Шушкало.

- А зашто не би? - помоћник речног капетана није се дала дуго чекати. - Да ти помогнем - то није само моја обавеза, него и одговорност према теби и према мравима-странцима. А твоје жеље да откријеш ново, тражиш нове утиске, то се мени свиђа. Друга ствар је да и теби, као и многим другима, саветујем да расподелиш своје снаге.

Шушкало је желео да каже нешто у своју одбрану, али није успео. Магично Зрно га је претекло. Гласом, који се, како се чинило капетану, чуо и изван граница Млечног пута, рекло је:

- Врати се, капетане!.. Сада ће ти помоћи зрак са звезде Вернатаир, најлакши и најсјајнији од свих звезда, које су мени познате... Само не губи свој звездани брод, који је помогао да дођеш овде, на Млечни пут. Лист борове коре и даље ће ти помагати...

И нестане Магичног Зрна, као да га није ни било... А зрак је чврсто подухватио Шушкала заједно са његовим звезданим бродом и пожурио назад.

Схвативши да се враћао к мравима-странцима, капетан је почео мање-више спокојно да разгледа околину и прикупља нове утиске. - Изненађујући назив - Вернатаир - помислио је Шушкало. - Шта то значи? Какву загонетку у себи чува Вернатаир - да ли је то белоруска или украјинска реч? Ох, да имам са Вероником било какве везе, макар и телепатске, сигурно бих је питао о непознатој звезди. И дао бих јој до знања да сам заборавио наше свађе.

Желео би да зна како јој се школска година завршена. И чита ли дела, која су јој задали за летњи распуст...

А са леве и десне стране блескале су велике и мале звезде. Повремено су падали у очи читави расипи, а на путу, којим га је зрак водио са Вернатаира, додиривали су га мали зраци других звезда. Њих дирнути Шушкало није осећао, али добијао се утисак, да сви заједно покушавају да прекину устремљено кретање капетана, на листу борове коре, ка Земљи.

Изненада је проговорио зрак са Вернатаира. Као да је умео да чита мисли других људи.

- Не бој се, Шушкало, ја ћу испунити задатак Магичног Зрна за неколико минута. Истина, у зависности од тога каквим временом се наше путовање мери. У звездом простору минути могу бити космичке године... А када се приближимо атмосфери, која покрива планету Земљу, тебе ће подухватити ветар и облаци. И за неколико минута доћи ћеш до реке, срести се са познатим таласима и наставити свој претходни пут.

Шушкало је пажљиво слушао разумни и брижни зрак.
- Имати таквог пријатеља! - помислио је, - А не знам чак ни како се зове...

- Не брини, Шушкало, што читам твоје мисли, - поново је проговорио зрак. - У нашем простору све се разликује од онога, што имате на планети Земљи. Ту су друге брзине, друге снаге и појаве повезане међусобно. Знамо много више од вас, становника Земље. И невоља никаквих овде нема. Разумним бићима је зато ум и дат, да живе у миру и хармонији, а када је то потребно, да помогну једни другима... И зови ме Алкахаир... Сада смо стигли до космичке границе. Даље ће ти сапутници бити ветрови. И због тога што у Земљиној атмосфери, ја немам снагу, као међу родним звезданим планетама. Збогом, Шушкало!..

Капетан је осетио да га је зрачак Алкахаир стварно оставио - неставши под бродом, пружајући моћну подршку.

- Збогом, Алкахаире са звездане планете Вернатаир! - и Шушкало је са тугом мислио, да је било веома кратко познанство са добрим помоћником.

Али ту Шушкалу више није било стало до расуђивања. Лет је био далеко од лаког. Брод је бацан са једне на другу

страну, а капетан је летео, ухвативши се шапама за странице свог малог брода. А повремено га је ветар бацао увис. И чинило се капетану, да је и плећима и леђима, целим тело више пута ударао у невидљиве препреке.

Али изненада је постало тамније, ветар је утихнуо или је бар постао слабији. А онда је све загрмело, зазвечало. Тако јако, да је хтео да запуши уши, јер појава није била само страшна, већ и веома болна. Шушкало се сетио, како га је нешто слично задесило на Свислачи код Дукоре. Лила је киша, бљештале су муње, грмео је гром. Да, тада се капетан веома уплашио. Такав тест природа му је први пут приредила. И ко зна, да ли би Шушкало издржао, да није било промишљених и разумних, правих савета деде Фенолога.

И мада је слика ту, у самом срцу олује, била је још страшнија, Шушкало се ипак прибрао. Што су снажнији били удари грома, то је капетан био мирнији. Само је с времена на време широко отварао очи, покушавајући да прати где је муња усмеравала своје стреле. Небо је било огњено-црвено. Црни облаци су се преносили тамо-амо, носећи на хиљаде, а можда и милионе ведара воде. По свему је било видно, да ће дуго бити лошег времена и кише.

- Недостаје ми снаге да издржим све ово, - мокар, дрхтавим гласом, цкокоћући зубима, мрмљао је себи у браду Шушкало. А муње су расецале небо све ближе и комадале стрелама облаке, да се чинило да их цепају на комаде. Капи кише су се претворале у сјајне, блистајуће каменчиће, као да су муње желеле да отворе њима пут до Земље, до Дњепра... Али помаже ли овај пут Шушкалу да се врати?.. Муње, расечајући облаке, сијале су све јаче. Шушкало је побегао од

очигледног удара, од нових стрела и експлозија, које су преплавиле простор. Скупио се и затворио очи...

ШУШКАЛО УПОЗНАЈЕ ДУГУ

Киша је постала ситнија. Капљице, које су лете из облака на земљу биле су лагане и провидне. А на небу су остајали искричави, светлуцави зраци.

Шушкало се мало уплашио. Свакако, не тако пуно, као за време грмљавине.

Изненада је пустило глас Магично Зрно. Прилично тихо, али изражајно, тако да је капетан разумео сваку реч, оно је рекло: - Шушкало, не брини, имај на уму, да си ти капетан. И негде тамо, на реци је остао брод. Остали су мрави, који живе у нади на твоју подршку и помоћ. Твоја храброст ће све победити... А искушења се још нису завршила. Најважније је - не бојати се ничега!.. Верујем у тебе, капетане!.. - Још је говорило Магично Зрно о томе, да ће при повратку на земљу, до реке, Шушкалу помоћи још непознати превоз... И више капетан није ништа чуо. Простор испред њега чинио се испуњен јарким ватрометом. Којегде су се већ познати зраци груписали и испаљивали читавим снопом варница.

Шушкало је само могао да погледа са страна. Понекад је желео да задржи поглед на некој од група зрака. Изгледало је чак да су различите боје. До варница, које су испаљивали зраци, настајале су неке невероватне игре, водила су се кола, придруживале су се кишне капи.

Веселе, говорљиве капи, видевши Шушкала, почеле су да га засипају питањима:

- Одакле си дошао? Куда летиш? Јеси ли са нама? Зар се не плашиш?.. -Шушкало је само трепнуо очицама и ништа није могао да одговори овим испитивачима.

- Хи-хи-ха-ха, - наставиле су капљице да се веселе, задовољне чињеницом, да је све подложно њима. А побегле су од облака. Сунчеви зраци су се бојили различитим бојама. Шушкало је почео да набраја: црвену, наранџасту, жуту, зелену, плаву, модру, љубичасту... И помислио је како да целу ситуацију опише речима. - Не, очигледно, лакше је говорити о целом свом животу, - помислио је капетан. Али, наравно, није имао времена за то. Као што су имале смешне, разигране капи. Саме су упутиле предлог путнику:

- Ако волиш да путујеш и не плашиш се да се спустиш на земљу, онда пођи са нама!.. Показаћемо ти шарени пут...

Шушкало је одобравајуће климнуо главом. А капљице су се окупиле у групама по бојама и бледиле пред очима у великим јатима.

- Сада ћемо саградити трајект, који ће те одвести до земље. Пожури!.. - Капљице су струјале једна брже од друге. Изгледало је, као да су све изабрале удобно место. И још су имале времена да обрете пажњу на Шушкала. Успеле су и рекле капетану:

- Путниче, сада ћемо ти рећи лозинку, без које нећеш моћи да се возиш на трајекту... Запамти: „Сваки ловац жели да зна где седи фазан!“

Потом су се несташне капи поздравиле са Шушкалом. И наш капетан није ни приметио, када је стао на шарени пут - црвена, наранџаста, жута, зелена, плава, модра, љубичаста. - Вероватно је то - то... - почео је да размишља Шушкало, али су га одмах прекинули:

- Добар дан, странче! Одакле си и ко си ти? - глас је звучао топло и добродушно капетану. Али нека мистериозна сила није дозвољавала Шушкалу ни корак да направи.

- Здраво ... Извините, али, ја вас не познајем и не видим.

- Прво, кажи лозинку!

На срећу, Шушкало се није уплашио и јасно је проговорио:

- Сваки ловац жели да зна где седи фазан! - И додао: - А ја се зовем Шушкало...

- То је добро. Хајде, Шушкало. Зовем се Дуга. Рачунаћемо да смо се упознали. Заузми неко место. Смести се. Пут је кратак, али није лак. Зато су се и капи у једну масу слиле... А лозинка - сваком речју једној боји одговара. Сваки - црвена, ловац - наранџаста, жели - жута, да зна - зелена, где - плава, седи - модра, фазан - љубичаста.

Дуга је сијала разним бојама. А капетан је летео напред и назад. Час је падао на леђа, час на стомак. Малиша није видео како су мрље, од сваке боје Дуге, остале на његовом крзну. А Дуга је све пажљиво посматрала.

- Не плаши се, Шушкало, клизај се, колико ти душа жели. И чаробни Црвени и Наранцасти, и сви остали леотани умеју да се друже, али знају свој посао. Нико те неће увредити. Довешће те на ту адресу, коју си нам дао... - Дуга је нагло савила свој шарени лук... и Шушкало се завалио на бок и почео да клизи по шареном путу. И тако је пријатно капетану било то клизање!

- Само ... - наставила је Дуга, - ти си нам се веома свидео. И нећемо те пустити док не решиш три загонетке ... Оне су једноставне. И све је...

- Слушам вас, госпођо Дуго, - рекао је капетан, устајући на ноге и одбацивши ђутљиво расположење.

- Од седам цветова коса - подупире небеса...

- Јасно је да је то дуга... - чак се насмејао Шушкало. - Слушам даље.

- Обојена греда преко реке гледа...

- И то је дуга!..

- И последња загонетка... Врата су подигнута - читавог света лепота...

- Као и раније - дуга? - весело је одговорио Шушкало.

- Срећни смо због тебе, путниче Шушкало, - рекла је срећна Дуга. - Лако сте се суочили са задатком. И сигурна сам, да можеш исто тако лако да се носиш са другим задацима, још тежим. А сада је време да се поздравимо!.. Желим ти успеха, Шушкало!..

И обојени зраци су се спустили право на реку. Капетан је лако ступио на свој брод. Радосни и изненађени мрави раширених зеница су гледали у нову, живописну одећу свог поузданог пријатеља Шушкала...

ЧАМАЦ СЕ ПРОБУШИО

И мрави-странци и сам Шушкало, после неколико дана крстарења реком, су се осмелили. Чак ни највиши таласи их нису превише уплашили. Освојили су Свислач, издржали речно путовање по Березини, па шта је за њих тај Дњепар! Отприлике тако су путници размишљали. За мраве, такве мисли су биле природне. Шта да кажу, када се из дана у дан приближавао сусрет са родном земљом. Ако погледаш њихова лица, видећеш радосне, отворене осмехе. Али зашто је Шушкало тако миран, па чак и весео?.. Можда захваљујући лекцијама у речној школи? Можда, захваљујући својим тајним сновима, где замишља да је прави учитељ?

Међутим, и доброг расположења и осмеха је било мање, када је Старешина мртва скренуо пажњу на десну страну крме:

- Пријатељи, имамо проблем! - викао је на сав глас.

Мрави су почели да се сударају, трче колико год је дозвољавао чамац. Шушкало је на капетанском мосту покушавао да сагледа и разуме шта се догодило. Али ништа није могао да разуме, док Старешина није поновио:

- Наш брод је пробушен! Морамо нешто хитно учинити!..

Али, шта учинити?! Са оваквом ситуацијом Шушкало се први пут срео. Чак је и мислио да не може без помоћи са стране. Није се сетио само Магичног Зрна, већ и деде Фенолога, који га је спасио на Свислачи код Дукоре. Међутим, мисли су мисли, али мора се хитно приступити и нешто учинити. Шушкало је схватио, да овде нема довољно одлучности и храбрости. Треба донети јединствену исправну одлуку!

Помагало је искуство и мудрост Старешине мрава.

- Треба равномерно да се распоредите даље од пукотине, - наредио је и ућутао на пар тренутака. Било је јасно, да је тражио очима некога. - Михалка, ти скупљаш воду са десне стране, а Ладимерка - са леве стране. Чиме? Михалка, узми моју чутуру. А Ладимерка ће морати да ради шапама. Скупи шаке, покупи воду и проспи. Разумем да ово није лако, то ће бити права гимнастика. Али такве су околности, драги моји...

Издавши наређења, Старешина је почео да се пење на капетански мост.

- Не брини, Шушкало, - Главни Мрав је ставио шапу на капетаново раме. - Заједно ћемо нешто смислити.

Поред свега, почела је киша. Чинило се да се сва небеска вода улива у чамац. Михалка и Ладимерка су скоро плакали. Без обзира колико су се борили, а воде на броду је било, напротив, све више и више. Шушкало је тужно гледао на напоре мрава и постао је још мрачнији.

- А шта, ако покушамо да дођемо до обале, сачекамо да престане киша, поправимо чамац и наставимо даље? - обратио се Старешина Шушкалу.

- Али струја је толико јака!

- Покушаћемо да се договоримо са таласима...

Шушкало се сложио са предлогом паметног мрави и изабрао најближи и највиши талас.

- Господине Таласу! - Шушкало је покушао надјача шум кише, који је сакупљао све више и више снаге. - Помозите нам! У невољи смо. Ускоро ће се чамац испунити водом и сви ћемо погинути...

- Шта можемо да урадимо за вас, храбри путници? - високи талас је зарукао, заграктао.

- Помозите нам да дођемо до обале! - Старешина и Шушкало су викали једним гласом.

- У реду! Покушаћу да то урадим. Али Дњепар је широка река, зато будите стрпљиви, не могу то тако брзо урадити.

Талас се подигао још више, затим поново спустио и покушао да подигне чамац својим високим гребеном. Али у почетку то није било могуће. Чамац се готово преврнуо. Мрави су се уплашено ухватили за палубу, покушавајући да придрже једно друго. А Шушкало је смело гледао у Талас, верујући је у његову жељу да помогне путницима.

Од другог покушаја, Талас је покупио чамац и носио га на свом гробу, вероватно око десет метара. А можда и петнаест. Затим се смирио и опустио. Капетану се чинило да ће још један, још већи талас налетети и покрити читав брод. Шушкалову бригу је умирио господин Талас:

- Не брините... Ми, таласи, ћемо се договорити међусобно, то је наша брига. Важно је само не збунити се, да нас страни талас не би пресекао. Тај не би знао за вашу невољу. И забављајући се, не желећи вам зло, однео би ваш брод ко зна куда...

Поверовавши господину Таласу, Шушкало је посветио сву пажњу на то, шта да уради на броду. Старешина је већ успео да се врати на крму. Помагао је Михалки и Ладимерки да покупе воду. Речни капетан је, такође, желео да пређе на крму, како би помогао мравима, али није успео. Господин Талас је однео брод са мравима на обалу.

- Храбри путници, - Талас се обратио капетану и свима, који су седели у чамцу, - Желим вам да поправите свој брод и наставите путовање!..

Шушкало се заинтересовао за господина Таласа, где и како да га пронађе, ако је потребно, али чак му је и траг изгубио. - Ох, нисам му чак ни „хвала“ рекао! - помислио је само капетан. А онда су све његове мисли биле у вези са поправком брода...

ШУШКАЛО СЕ УПОЗНАЈЕ СА ЛЕПТИРОМ

Пробудивши се раније од осталих, речни капетан је прво све добро разгледао. Шушкало се питао да ли су далеко од обале. Колико брзо таласи носе брод напред? По реци, висини таласа и њиховој брзини, могуће је било сазнати и какав ће дан бити, шта ће то донети храбрим путницима. Пошто је добио нека знања из запажања, капетан је желео да их подели са Старешином мрава-странаца, када изненада... Пред очима Шушкала су блеснули црвени зраци. У почетку није могао да разуме шта се догодило.

Покушао је да отвори очи шире, али се ништа није променило. Чинило се да се сунце, мењајући своју боју, повијало над бродом са мравима и заробљавало их. Капетан је почео да брине. Такође је размишљао да ли ће његов чамац издржати нови тест.

У последњих неколико дана, сви су са нестрпљењем чекали сусрет са својом родном грудом. Какву историју она има! - Можда да испричамо о нама Магичном Зрну?, - мислио је речни капетан.

Али онда су Шушкалове сумње прекинуте меким гласом однекуд са висине:

- Не брини, непознати путниче! Нећу те повредити. Постало ми је досадно да летим преко обале Свислачи и одлучила сам да погледам нове просторе. Поготово кад... - глас је нестао. Чинило се да је уместо речи, веома близу у ваздуху, био некакав шум.

Погледавши горе, Шушкало је видео облик великог прелепог створења, које је полако махало својим широким крилима. По њима су се белеле ситне шаре.

Шушкало је први прекинуо тишину:

- Хајде да се упознамо. Кренуо сам са мравима на велики пут кући, у њихову домовину. И ја, Шушкало, обавезао сам се да им помогнем.

- А мене зову лептир Стричковац. Истина, моји рођаци су рекли да имам још једно име. Само сам то заборавила... Али уопште... - лепа лептирица је још брже замахнула крилима. Шушкалу се чинило да она плаче.

Капетан је пажљиво погледао. Заиста, из очију лептирице Стричковца капале су велике сузе. Шта се дешава? Каква несрећа може ухватити такву лепотицу? Можда плаче, јер је заборавила своје прво име? Али Капетан није могао да одговори на ова питања, када је лептирица, готово кроз сузе, поново проговорила:

- Остало ми је веома мало живота... А око мене има толико занимљивих, нових, непознатих ствари.

- Разумем те, драга. Из Вероникиних лекција се сећам да је живот лептира кратак. Неки живе недељу или две. Неки - месец или два. Знам да прво неко од вас полаже ларву - јаје. После три или четири дана претвара се у гусеницу. После пет или можда пар дана више, гусеница постаје лутка. Недељу дана живи у том облику - и тада се на свету појављује лепи лептир. Је ли тако, драга?..

Лептир је пажљиво слушао Шушкала. Сузе нису пресушиле, али, судећи по томе да је замаси крилима постали лаганији, лепотица се мало смирила.

- Али на томе се цео мој живот завршава... Летела сам, летела, радила, осврнула се, а живота као да није било... Тако сам оставила обалу. Оставила сам сеоске баште и цветне леје, где има толико мојих омиљених лепих ката...

Шушкало, гледајући у боје и нијансе, којима су се преливала, блистала крила лептирице Стричковца, раширио је шапе у страну, као да хоће да каже: - Туђу несрећу и рукама раздвајам... - Али он је знао да је немогуће да раздвоји или отера тугу лепотице. И свака реч њој може бити груба и болна. Стога, посебно морамо размишљати о томе шта да кажемо, како да пронађемо олакшање.

- Добро је, што си долетела до реке. Постоји много воде која је, можда, такође, некада била сузе - твојим очима није равна... - покушао је да се шали Шушкало. И одмах је додао: - Знам да су твоји рођаци прави путници. Дешава се да прелете по хиљаду километара. Можда хоћеш и ти да покушаш?..

Лептирица се већ умирила. Начуљила је уши, уперила поглед у речног капетана. Очигледно је размишљала.

- А ја ћу ти испричати једну причу, - наставио је Шушкало. - Испричаћу ћу древну легенду о прелепом цвету. О лепој кати...

Помен омиљеног цвета привукао је пажњу лептирице. Састанком са лепим катама, потрагом за нектаром у њима, започињао је сваки нови дан лептирице. А ова легенда говори

о давно минулим временима... Један Индијанац (он је из племена Анаида) заљубио се у девојку. Али поноса у њеном срцу био је преко сваке мере. И девојка је рекла: - Скини звезду са неба - онда ћу бити твоја жена. - Младић, иако су се сви смејали његовој одлуци, припремио је лук, стреле и ноћу пошао у лов на звезду. Испалио је стрелу у најлепшу звезду. И од прецизне стреле расипала се као огледало на стотине малих звезда. Бог, гледајући такво дело, наљутио се и претворио момка у мали цвет. Истовремено, олује и урагане је нагнао на саплеменике заљубљеног младића. Нико се није сећао где је отишла девојка, због које се све то догодило. А када је ветар утихнуо, када је сунце изашло да замени облаке, пред очима Индијанца је изникао нови лепи цвет - лепа ката. И дали су јој име „звезда“ (астра). Лепа ката сада шаље огњене сигнале звездама на небу, својим сестрама.

Лептирица је пажљиво слушала. Замрзнула су се, нису дрхтала њена крила. Лепотица се ухватила ножицама за палубу брода. А Шушкало, завршивши причу, зажалио је, што је био тако кратак. И тада се сетио:

- У неким деловима света лептири живе дуже, на Арктику - чак две године!

- Па, ја ћу полетети, - тихо је одговорила лептирица и одлучно махнула крилима. - Желим да видим друга просторства!.. А можда ћу стићи и до Арктика... Да, хтела бих...

- Срећан ти пут... - Шушкало је ућутао и одмах додао: - Ванеса ... Да, сетио сам се твог имена - Ванеса! (Vanessa cardui)

Тешко је рећи, да ли је то чула нова путница. Пред Ванесом је био дуг пут, нови сусрети и открића.

ШУШКАЛО БРИНЕ ЗА СВИСЛАЧ

Календар дана и догађаја слио се код речног капетана у једну целину. Шушкало није бројао дане, ни размишљао на то, које је доба дана или ноћи. Најважнији је излазак сунца. Оно је доносило на својим зрацима јутро, расевало маглу, а на лошем времену разгонило је облаке. После јутра је долазио дан испуњен бригама. И бриге су им чиниле да забораве на пролазност времена.

Истина, не може се рећи, да капетан заиста није имао појма о времену. Притоке реке, на превазилажење којих је пролазило време, биле су за њега тачке рачунања времена. На пример, пратећи пловне путеве из једног насеља у друго, капетан је запазио за себе, да је овај део путовања трајао пола дана. Примећивао је Шушкало и назадовање, мостове. Примећивао је где шума расте на обали реке, где траве бесне и где су грмови, врбе. Али није било све видљиво са малог брода. Повремено су таласи стајали као зид, не дозвољавајући погледу да се пробије даље.

Међутим, Шушкало је и овде нашао прилику да види више. Па и сада, када су мрави, скупљајући очи, тражили своје снове, капетан је пажљиво гледао на речне просторе. Повремено се чинило да вода на истом подручју има различите боје и нијансе. У уџбенику за географије и другим књигама, које је Вероника листала пред њим, вода је увек била светло или тамно плава. Није се приметно разликовала

на сликама боја мора и река. И Шушкало раније није размишљао о томе, да ли би то могло бити другачије.

На једном од окрета, иза моста, које је преносио широки асфалтни пут преко Свислачи, река је прихватила к себи млађу сестрицу. Шушкало је напрегнуо памћење, али се није могао сетити како се она зове - ова врло мала река. - Не, очигледно је у том атласу, који лежи на Вероникином столу, - помислио је капетан, - а и ако постоји, онда пролази кроз папирну страницу као неименована трака.

Брод је био сасвим близу ушћа. Шушкало је жалио, што ће река остати у његовој сећању без имена. Ех, када би могао да погледа тај атлас, који је остао код Веронике на столу! Ова река има име - Титовка. Иако је мала, такође има своју историју и географију. Само што то наш храбри путник и заштитник родне природе није знао.

...Некада давно, живео је на овим местима марљив власник - млинар Тит. Имао је водени млин на реци. Дружио се са становницима села и градића, који су се спајали у једно насеље. И дружио се са реком. Вода је била поуздана помоћница у раду млина. Зато је Тит и брану саградио како треба, да не би загадио реку, пореметио њен ток. Вода се радовала томе, била је срећна, што неко има користи од ње, својом енергијом је покретала механизме млина. Људи су довозили жито, поверавали га снажним рукама домаћина млинара. Добијали су брашно и возили га кући. А домаћице су месиле тесто, пекле хлеб и палачинке, кувале разна укусна јела.

Сада су од млина остале рушевине. Уништена је брана, зарђали механизми... И вода у Титовки - тако су временом назвали реку - постала је другачија. У боје и

нијансе је додато много различитих боја, које су доносили потоци из поља, иза града. Хемијском ђубрету се придружују све врсте градског ђубрета. У близини Титовке је један од нових сељака саградио фарму, не бринући се о њеној чистоћи, о томе, да ће у реку упасти разни отпад.

...Видео је Шушкало и то, каква је постала река Свислач. И њеним прљавим водама је фалило боје. У почетку, капетан је мислио да то неко са дна подиже свакакав муљ. Али брза струја би морала разбити муљ, прочистити воду. Међутим, очигледно, ни снажна Свислач није успела да одбаци ту гадост, како би тек то могла Титовка.

Ох, зашто људи не воле реку?! - речни капетан није могао да издржи и наглас је рекао. - И шта они мисле, какву реку ће оставити својој деци, унуцима?!

Таласи су све више и више љуљали брод. Шушкало је гледао у свим правцима. Као сунчев зрак, засијао је лепи жути лотос. Он је био јединствен међу лименкама и опалим лишћем. А поред, око лотоса, језерце чистије воде - као огледало. И боја овог огледала била је у нијансама плаве, вода прозрачна. Изгледа, да није још све изгубљено, радовао се Шушкало. - Али како могу људима да објасним, да чистоћа реке, њена лепота, зависи од њих самих?, - речни капетан је поново рекао гласно. Он је, такође, обећао себи, чим испуни задатак Магичног Зрна и врати мраве-странце натраг у њихову домовину, да се врати на та места. И тек онда ће нешто учинити за њих. И обавезно ће расти у реци пуно жутих и белих лотоса. И заједно са њима, у Свислач и у Титовку, вратиће се чистоћа и лепота. А без њих, сложићете се, ни на обали, ни на води, не може се боравити.

ПУТНИЦИ ПРЕЛАЗЕ НА БЕРЕЗИНУ

Шушкало, осећајући свим срцем да пролази поред својих родних места, управљао је брод по маршрути, коју је осмислио као пут за спасавање мрава-странаца. Да, Болочанка је остала негде иза. Али нема могућности да је сада тражи. Испред њега је главни циљ: мора стићи у домовину мрава-странаца.

- Ех, када бих имао компас, - помислио је Шушкало, - тачно бих одредио где сам, на којој страни Болочанке и других родних места. Размотрио би све правце света - југ и север, исток и запад...

- О чему размишљаш, капетане? - прекинуо је мисли Шушкала Старешина мрава. - Очигледно, размишљате о даљем путу?

- Читаш ме као књигу... Чини ми се, да нам компас не би био сувишан... Иако до сада није било толико страшно. И без компаса је јасно, да се Свислач улива у Березину. Само би компас показао где, на којој страни се налазимо.

...Да, брод храбрих луталица прелазио је из Свислачи у Березину. И то у селу Свислач. Имали би могућности капетан и мрави да се зауставе, спусте на обалу - посматрали би леп и богат угао са разним знаменитостима. На брду изнад реке је древни замак. Истина, сведоци његове некадашње славе су рушевине, земљани бедем, остаци каменог зида. Колико се ту славних догађаја одиграло! Колико се крви прадедова пролило!..

Шушкало није могао чак ни да погоди по којим местима пролази брод. Главна ствар је - упасти на велики талас. Березину нису узалуд у давним годинама називали Брзом. Истина, капетан то није сам открио, Старешина мраву је рекао о непознатом називу реке... Он је чувао ову причу из давних дана, када је живео на Дњепру. На острву Березањ. И Березањ и Березина су настали из старе речи, која је на разним језицима значила „брзо“. Шушкало је желео мало ра то расправи: њему је изгледало јасније да је порекло ових имена произашло из речи „бреза“. Толико их је разбацано по читавој Белорусији!.. Али Старешина је надмашио капетана:

- Види, какви лепо хрстови расту тамо, где се Свислач улива у Березину. Високи, са огромним крунама. А брезе изгледа да нема... У Березини има много различитих врста рибе - исто као у нашем родном Дњепру. Смуђ, деверика, клен, туна, бодорка, балавац, манић... А још и: црвеноперке, крупатице, а могуће је и мрене срести.

- Нисам ни чуо за неке од њих, - изненадио се Шушкало.

Старешина мртва-странаца се насмешио. Веома је лепо показати своје знање. Рекао је капетану још и о сомовима, којих у Березини има и до 16 кг тежине. Можда би се сетио још нечег, али Шушкало је прекинуо Старешину:

- А ја се, ево, огледам у таласима Березине и мислима враћам у школу, где сам тако дуго ишао са Вероником. Са тих школских лекција се сећам, да су постоје по две и Свислачи и Березине у Белорусији. Зато сам још мало забринут за то, да ли смо направили прави избор...

- Спреман сам да вас умирим, Шушкало. Добро си изабрао маршрут. Када смо пре много година кренули на путовање, које се завршило кваром нашег брода, као сада на Дњепру, ишли смо против струје. Прво преко Березине, па - по Свислачи... Наше Березина и Свислач припадају Дњепру, а своје воде носе до Црног мора. Што се тиче њихових назива...

- Да, већ се сећам њихових танких линија у географском атласу. У регији Гродно, ове мале реке теку са називима Березина и Свислач. И оне своје воде носе кроз Њоман до Балтичког мора. И има много река у Белорусији, не могу се избројати. Вероника је говорила, да у Белорусији има више од 20 хиљада река... И дешава се, да се понављају имена белоруских река.

Таласи су почели чешће да ударају у бочне стране брода. Березина није као Свислач, Березина је бучнија река. Њена велика вода ће унети Шушкалу и читавом тиму неспокој. Са таквом реком се не може играти. Овде се мора бити на опрезу. А за неко време ће се и са Водењаком срести. Таласи ће залити чамац, а он ће скочити из воде и викати: - Имам уста и некога морам појести! - То је његова пословица. И, помози Боже, да сам потоне! Како изаћи из вира без дна, ако га само он отвора? Он се ни зими не смрзава: лед се топи од дисања Водењака.

МРАВИ СУ ИЗНЕНАЂЕНИ ГОСТОЉУБИВОШЋУ ДАБРОВА

Током путовања са мравима-странцима, рани јутарњи успон је постао добра традиција. Само што су стигли зраци

иза хоризонта, да склизну по огледалу реке, тада су протрљивали очице и Старешина и речни капетан. И док је, обично, Старешина посматрао своје сапутнике, који су још били у слатким сновима, Шушкало је, ослањајући се на страну брода, гледао на речне таласе. Наравно, капетану је најважније какав ће даље бити пут, да ли ће донети мир или створити претњу.

И овог јутра се све дешавало, као и обично. Истина, Шушкало је ипак пажљиво гледао десно и лево, на обале. То је Березина, није Свислач. Понекад се и њему, храбром капетану, чинило да ће налетети ветар, подићи ће се високи таласи - и брод, отргавши се од воде, полетеће, као иверица. Али ако би сунчеви зраци засијали јаче, требало би скакати по воденом огледалу попут сунчевих зечева, да би мрачне мисли нестале. И тада је Шушкало са осмехом гледао на палубу свог брода, размишљајући који од мрава ће први отворити очи. Међутим, данас река није допуштала да се скрене поглед, привлачила је пажњу. Утисак је био такав, да ће се сваког тренутка нешто догодити...

Добри топли ветар је пријатно голицао крзно. Шушкало је погледао у небо. Потом су његове очи приметиле велику сунчеву пегу на површини реке. Капетан је помислио да су заједно сишли зраци и направили праву гозбу сунчевих зечића. Али, гледајући пажљивије, схватио је да брод плива у бескрајно царство жутих лотоса.

- Каква лепота!.. - није се суздржао да не ускликне Шушкало.

Али речни капетан није знао шта се крије иза ове лепоте. Путници су били у опасности, да остану заувек међу жутим лотосима. За мали чамац, то би била пропаст. Лотоси,

густо заузевши велико подручје, лишавали су природне светлости цело пространство реке. Сунчеви зраци су додирнули само њихове латице, чак без покушаја да продру даље. А сочивица је, такође, помагала лотосима, покривајући водено огледало својим тепихом. Све је сведочило о томе, да на живој води долази блато. Путницима се посрећило: ветар се појачао и за неколико минута речни ток је однео брод са мравима од ове опасне лепоте. Али, авантура се није завршила...

Брод је понело у неки поток. Очигледно је, да је постојало овде старо корито реке или његов део. Постојао је утисак, да је брод пао у загрљај не Березине, већ неке веће америчке реке, као Мисури или чак Мисисипи. Шушкало, чврсто се држећи шапама за стране брода, окретао се да види да ли се Старешина мрава већ пробудио. Али он је још спавао. Капетан се помало увредио, што је његов добри саветник и старији пријатељ нарушио традицију. - Тако се и зора може преспавати, - помислио је Шушкало. Желео је да дода још нешто, али брод се толико тресао, да су све мисли нестале. Од таквог притиска би се свако пробудио...

Брод је био испред бране. Било је очигледно, да су архитекте и градитељи били даброви. Шушкало никада раније није срео ове животиње. Нити на Болочанки - до својег градског живота, ни на Свислачи, када је започео своје лутање, побегавши од Веронике.

- Опрости ми, драги мој пријатељу, - чуо је глас Старешине иза њега, - данас сам спавао дуже него обично. Али где смо сада? Јесмо ли до даброва стигли? Видиш, на обали је спреман читав ред врба. Вероватно су их јуче тестерили, а данас ће бити изграђена нова брана.

Заборавивши љутњу, Шушкало је пажљиво слушао мрав са богатим животним искуством.

- Наши мрави се често организују у близини река, где живе велики радници даброви. Са њиховим домаћинским талентом, мало шта се може упоредити.

- Поштовани Старешино, увек сам веровао да у послу вама равних нема, - прекинуо је свога пријатеља Шушкало.

Старац је скупио очи и осмехнуо се.

- Испричаћу ти причу... Чини ми се да је важно. Никада немој да је заборавиш.

...Три мрав су се срела на носу човека, који је спавао на сунцу. Љубазно су се поздравили једни са другима, по обавезним правилима понашања у сваком мравињаку. Потом је уследио разговор. - Толико живим на свету, а тако шкрту земљу нисам видео, - проговорио је први мрав и додао: - Ниједног зрна нисам пронашао за цео дан. - То је истина, - сагласио се други. - Ја сам, такође, обишао сва брда, све низије проучио, али овде ништа не расте. Чини ми се да на овој пустој, нестабилној земљи ништа не расте. - Али онда је трећи мрав рекао: - Браћо моја, ми стојимо на носу Врховног Мрава, свемогућег и огромног. Тело му је тако велико, да се погледом не може обухватити. Сенка му је толико велика, да је не бисмо обишли за цео живот. А глас је толико јак, да немамо довољно јак слух да га поднесемо. - Уз овакве речи, друга два мрав су се са осмесима погледали. Али у том тренутку се човек промешкољио, подигао руку у сну, протрљао нос и срушио сва три мала мрав.

- Занимљива прича, - Шушкало је одговорио након одређене паузе. - Али шта си тиме желео да кажеш?..

Капетан није дочекао одговор. Старешина је дао Шушкалу могућност да размишља о причи... Даље су се догађаји развијали невероватном брзином. Брод је падао из једног високог таласа у други. Све мисли су биле о једном - да се брод не преврне. И ту, кроз прозачну воду, Шушкало је видео, како се њиховом броду приближава права подводна планина.

- Не бој се, то је дабар, - објаснио је Старешина мрва.
- Вероватно нас не види.

Заиста, ова огромна животиња, у поређењу са релативно малим Шушкалом, имала је своје бриге. Јуче је дабар радио до касно ноћу. Довукавши до краја канала дебела стабла врбовог дрвета, изградио је ограду на реци. Превезао их је врбовим гранама, а на неким местима их је затињо глином. А сада, одморивши се неколико сати у својој ноћној кућици, скривеној на дну реке близу обале, пожurio је да изврши ревизију. И још се припремао да привеже за брану један велики камен, да би причврстио извишену гомилу. Чим је дабар отпливао од њих, таласи су се смирили. Кретање брода је постало равно и мирно.

- Знаш, често се расправља о корисности даброва, - обратио се Шушкалу његов пријатељ-мрав. - Као, секу дрвеће, и у томе су велики господари. Али бране, које гради дабар, поплаве поља, одводњавајући реку. Вода излази из брегова и плави шуму, коју људи одгајају за изградњу кућа. Такве су дабровске конструкције, дешава се да блокирају путеве. Али постоје и предности њиховог рада. Бране смањују ерозију, повећавају укупни ниво воде у околини. Ово је нарочито важно за мале реке. Стварају се повољни услови за живот других шумских и речних становника. Када

бисмо остали овде дан - два, без сумње бисмо се упознали са многим дабровима. На бранама и оближњим потоцима, инсекти полажу јаја. Рибе једу њихове ларве. Бизамски пацови, видре, ласице, водене птице, врло радо праве на бранама своја гнезда.

Шушкало је пажљиво слушао Старешину, у страху да ће пропусти неку реч. И он се, такође, бринуо о питањима о користи дабровског рада, или, обратно, у којој мери даброви штетно утичу на животну средину. Како се суочити са тим, како измерити све „за“ и „против.“

- На таквим местима, где су саграђене бране даброва, - наставио је Старешина мрава, - долазе да пију и једу лосови и јелени.

- Испоставља се, да се љубазности и корисности даброва може само позавидети, - претпоставио је Шушкало.

- И домаћој радиности, такође, - Старешина мрава је покушао да обухвати погледом цео поток одједном.

Иако је знао, да је то немогуће учинити. А ту су чак и крупније бране талентованих мајстора-даброва. Понекад је дужина бране до 1200 метара. Да би се упознали са таквом структуром, мора се кренути на посебно путовање. Али даброви су толико заинтересовали Шушкала, да је одлучио да не одлаже предуго такав пут.

ПУТНИЦИ СТИЖУ НА ДЊЕПАР

Реке, кроз које је пролазио Шушкалов пут, постале су права школа за малог путника. После доласка ноћу на Свислач, након што је побегао из удобног градског стана, наш млади херој је прешао пут пун открића и искушења. Да, Шушкало није знао много ствари...

Храбри луталица, који се смело бацио на водено путовање, у почетку није ни могао да замисли какав ће његов пут бити. Било који мали талас је могао да понесе његов брод - а Шушкало би се могао наћи на Переспи или Њемиги. Његов чамац је ветар могао да понесе у Лошицу или у Слепјанку. Мало интересантног би било у таквом развоју догађаја. Дакле, Шушкало би тако остао у једној од притока Свислачи, у том блату, које би се скупљало ту, са градских улица. А главна срећа за њега била би киша, која обично доноси у ове мале реке чистоћу и свежину.

Срећом, свислачки таласи су допринели наставку тешког пута. А после Свислачи се појавила Березина. Из дана у дан речни капетан је успео само да гледа у обале, тако пуно нових ствари је отворало њему путовање.

Шушкало је својим целим унутрашњим бићем осећао да га још веће реке чекају напред. Још виши таласи. Тако се и догодило. Сусрет са моћним Дњепром одржан је увече. Сат-два - и сунце би нестало иза хоризонта. И ко зна да ли би се храбри путници изгубили у ноћи. Не једном, сусретајући се на Свислачи и Березини са слободним таласима, Шушкало је схватио да пуно тога не зависи само од воде, него и од сопствених жеља. Вода је тако снажна сила, њој се мора прилагодити, мора се са њом дружити. И не сме јој се противити. То не значи, да се морамо одрећи нашег избора.

Само треба сагледати снаге и размислити о томе да ли их има довољно да иду овим или оним путем.

Снагу моћног Дњепра Шушкало је осетио одмах, чим су таласи Березине гурнули мали брод у нови речни простор. Прецизније - нису гурнули, већ су га лагано пренели, као да се померају са једних плећа на друге. И овај талас Березине је то учинио. Да се није последњи пут јавио капетану, Шушкало то не би ни знао.

- Капетане, напушташ Березину, - шапнуо је талас, - ускоро ће те наши пријатељи из Дњепра узети под своје крило. Не плаши се, неће те повредити. Понашај се смирено и не брини ни о чему.

- И не бојим се, - постидео се Шушкало. Није пливао преко Березине са овим таласом, а такав разговор је произашао. Да, сасвим недавно је један брзи талас спасио капетана и целу екипу путника у чамцу. Шушкало му се није ни захвалио како треба. Али, вероватно, судбина ће га још спојити са овим спаситељем, којег именом капетан није ни ословљавао. Али овде је прича била о Дњепру.

- А ипак сам мало забринут, - признао је Шушкало. - Дњепар је веома велика река...

- Веруј ми, капетане, - шапну талас. - Иако је Дњепар велика и моћна река, он, такође, живи са истим бригама као и Березина и Свислач и друге, мале реке... Вода не служи само себе. Она је вредан радник и помоћник. Видео си, колико риба има овде у Березини. Како могу да живе без воде?.. У Березини има риба, исте колико и у твојој омиљеној Свислачи. У Дњепру их има још више. Вода снабдева енергијом машине, оснажује електричне станице. Те, које

стоје на води, на рекама, називају хидроелектранама. Реке носе на својим плећима бродове и чамце, помажу људима да пропутују, пренесу тежак терет. И шта да се каже, како човек не може да живи без артерија, без крвних судова, тако свет не може без водених путева, који су увек у покрету. Дњепар је, такође, путник - велики, симпатичан, осетљив. И веруј ми, драги капетане, он ће ти бити поуздан пратилац и помоћник. А ја се опраштам са тобом...

Талас се развио око чамца Шушкало, којег је притом чак и одбацио увис. Пре него што је капетан успео да каже нешто, његов брод је покупио нови талас и понео га напред још брже.

- Ево, и Дњепар нас очекује, - рекао је Шушкало. - Рођена река за мраве-странце, са којом ћу, изгледа, ускоро морати да се поздравим...

Очи малише су засијале. И капетана-путника је обузела туга. Истина, туга светла, добра. - Мрави се морају вратити у своју домовину, - мислио је Шушкало и почео да тражи очима месташце, где би могао да задрема мало, одмори на неколико сати. Брод иде равно - не мора да брине о правилности курса. А сутра, у зору, он, капетан, откриваће и откривати нове и непознате њему дњепровске даљине.

ШУШКАЛО ГУБИ БРОД

Шушкало је стресао са себе капи воде. Подигао је шапе. Испружио је ножице. И слатко се протегало. Расположење се мало побољшало. Страхови, који су пре пар минута бринули речног капетана, су нестали. Да, последњих

неколико сати му је донело нестрпљења више него икад. Таквих тестова у његовим авантурама дуго није било.

Оставивши мраве-странце на обалама величанственог Дњепра, Шушкало је наставио своје путовање самостално. Усамљеност је донела пуно туга и брига. Хтео је, пре свега да одлучи, где да иде даље. Родна грудa, отаџбина, родна Болочанка - све их је одавно прошао. А раније је тако желео да се врати тамо!..

Обећавши Магичном Зрну да ће помоћи мравима-странцима, он се фокусирао на тај циљ. Али сада је готово. Шта даље? Шта да ради, када је око њега само вода? И брод, који му је постао дом, већ је тражио више пажње. Понешто је требало поправити, неке углове затињити, ојачати.

- Дакле, можда... - успело је само да изговори Шушкало, када је одједном зашумео ветар. Дњепарски таласи су се подигли, поплављујући и дело и брод и храброг капетана. Шушкало је лежао на дну чамца. Прво је повукао преко себе комад жутог листа брезе, који му је у хладним летњим ноћима био бољи од најтоплијег ћебе. Међутим, лист је брзо набубрио од воде, запљускиван новим таласима. И капетаново крзно је отежало. Шушкало је почео да се тресе, зуби су му цвокотали, као да је куцкао Морзеоу азбуку по кори дрвета.

Али Шушкало се није могао тако лако предати. Прећи чамцем преко целог Дњепра, извести из туђине цео тим мрaва - и умрети од кише? Некада је он, речни капетан, тихо трпео кишу на Свислачи. А шта сада?

Шушкало је одлучно одбацио лист брезе са себе. Напипао је шапама велику шољу и почео да извлачи воду из

чамца. И тако се загрејао, да није осетио како су га таласи изнова и изнова покривали... У борби са стихијом, Шушкало је провео пуно времена. Негде пред јутро, када је сунце почело да се пробија кроз облаке, киша се зауставила. Утихнуо је и Дњепар. Речни таласи су прибили чамац уз обалу. До копна је остало неколико метара. Капетан је прикључио весла на крајеве и брзо почео да весла.

Ускоро је чамац стигао на пешчану обалу. Шушкало је уздахнуо. Али одједном се појавио нови талас и покрио чамац. Тако моћан талас, да је покупио Шушкала и бацио га на велики, раван камен, који је био неколико метара од линије реке. Слетање није било врло пријатно. Ударивши у камен, Шушкало је затворио очи. Да, и лежао је, можда и цео сат времена, док није дошао к себи. Тек тада је схватио да је талас на његов брод послао чамац локалног рибара, журећи да изађе на пецање након ноћне кише. Шта да ради, где његов, Шушкалов брод, може да се пореди са рибарским чамцем...

Умор и бол од слетања на камен су постепено пролазили. Шушкало се радовао, што је остао жив. Хтео је што пре да види, шта се десило са његовим бродом? Да ли је његов добри и поуздани сапутник остао читав?..

КУВАРИ ИЗ ОКОЛИНЕ ДЊЕПРА

Овог јутра, Шушкало није журио да се пробуди. Сладак сан га је вратио у градски стан. Нос речног капетана био је одушевљен невероватним мирисима, који су летели у спаваћу собу из кухиње. Вероникина мама (недеља је била - слободан дан, нема потребе да се жури, а већина кућних

послова се обавља већ у суботу) припрема доручак. И, без гледања у кухињу, Шушкало може да погоди шта ће на менију бити. У рерни шпорета на плин пече се јело бабка. Још претходне вечери, Вероника је рендала кромпир за ово јело. Већ је спремна да се стави на сто кровјанка. Вероникина бака живи на селу, заједно са тетком Шушкалове другарице држи велику фарму. И повремено, када тамо кољу прасе, онда и град добија свеже месо. Тада и кобасицу-кровјанку пеку и, припремивши је, стављају у фрижидер. У недељу или на неки празник, подгреју јело и ставе га на сто...

Не, такви мириси не дају сна. Шушкало такође не може да издржи. Буди се. Гледајући около, схвата да је само сањао о гозби. Иако мириси, изгледа, нигде нису нестали. Ево дивног чуда!..

И мрави су се већ пробудили. Не само Старешина, већ и цео његов тим. Били су на опрезу, дошаптавали се међу собом. Једно за другим су приступали к Старешини. Шта се десило?.. - Драги пријатељу, - Старешина се окренуо капетану, - развија се необична ситуација. Моја осетљива браћа су ухватила мирисе, који долазе са обале. И то нису само мириси из неке куће или дворишта. Вероватно, негде у близини људи припремају празничну трпезу. Можда цело село припрема јела за венчање или другу гозбу. И претпостављамо да су тамо одлични кувари. Тако дуго нисмо били кући. Немамо снаге да задржимо жељу, морамо да видимо домаћа јела...

И таква туга је била у гласу, на лицу Старешине, да је Шушкало схватио: треба их зауставити. Такве жеље се не смеју подржати. Сат-два, изгубљен сада, може се надокнадити. А томе ће помоћи добро расположење мрава...

- Само бисмо да видимо, оњушимо. Тамо, вероватно, кува се боршч, припрема кулеш са месом или сланином. А на тигањима се прже драники, пеку олади и палачинке...

У речима Старешине мрава, било је толико тоpline, таква молба, коју Шушкало, наравно, није могао да одбије. Да, и он је желео да се упозна са кухињом становника Дњепра. Шушкало је испитивао близину гребена већ познатог таласа, који је у последње време пратио луталице и нудио помоћ.

- О чему је разговор? - весело је упитао талас. - И ја бих волео да погледам на обалу. Другарице су нас одавно обавестиле, да грађани тамо праве кулинарски фестивал. Гости из скоро целе Украјине су се окупили овде. Али ја имам пуно посла на реци. Одвешћу вас на обалу, а онда се вратити по вас за сат времена. Само ако можете, донесите и мени нешто укусно. Волео бих да знам, одакле такви мириси иду, чини се: тамо праве гозбу, какву свет није видео!..

Талас је испунио своје обећање тада. Старешина је успео да заведе ред, да се мрави држе заједно и да се врате на реку за сат времена. И мрави су проширили ланац на широку ливаду, где су били пространи шатори и гореле ватре и паркирани аутомобили са покретним кухињама. А главно место су заузимали столови испуњени тањирима, подметачима, тепсијама, посудама са већ куваним јелима. Било је и места за сцену. И тамо је било посебно весело. Шушкало, плашећи се да се одвоји од мрава, зауставио се само на тренутак и чуо неколико стихова прелепе песме:

Летела је кукавица кроз моју кућу.

Села на калину, па стала кукати.

"Ој, зашто, кукавице, због чека ти кукаш,

Да ли ти, кукавице, добро мене чујеш?"

- Ах, Шушкало, када би ти знао, каква прича је скривена иза сваког јела, онда би ти ови мириси сасвим другачије мирисали. Људи су ово искуство сакупљали вековима...

- И мислим другачије. Припремају у сваком месту храну од онога, што тамо расте, од животиња, које ту живе, - капетан је изразио своје мишљење.

- Да, али и начин живота, чак и ратови, све то говори о природи домаћег живота, они су остављали печат. И природа и локална клима су направиле многе преправке.

- Али не свиђа се свако јело људима, - рекао је Старешина мрава. - На нашој дњепровској страни, где је господарица куће била руска пећница дуго времена, кувала, пржила, пекла. Ех, Шушкало, шта је укусније код домаћице - Украјинке - *сиченики-толченики* (пржено рибље месо), *цибуљники* (прженице од кромпира и лука), *зрази* (млевено свињско пржено месо са додацима), пита од кромпира!.. А какве су тек домаће кобасице!..

Међутим, не може се бити сит од речи. Без обзира колико је Старешина мрава хвалио мирисе, Шушкало је желео бар нешто да проба. Само о томе је и мислио.

Док су капетан и Старешина гледали окол, док су покушавали да продру у кулинарску историју Украјинаца, мрави су спровели право извиђање. Један од њих се вратио Старешини и рекао где је био и шта је видео. Испоставило се да на периферији ливаде, где је стајао стари бор, постоји мравињак. Његови становници су међу људима на гозби, зато

су мравињак оградиле кавезом. Чак су и таблу са натписом прилепили, да се гости морају поштовати. Дакле, власници ове угледне палате позивају путнике у своје домове. И храну обећавају, не гору, него на кулинарском фестивалу...

Тако се и догодило. Испоставило се да локални мрави нису били гори кувари од људи. И забаву су организовали у њихову славу. Шушкало и Старешина су на тој гозби заузели почасна места. Шта су све пробали!.. Прво су власници понудили да изаберу прво јело - боршч, купус, расољник (врста супе од поврћа). Затим су доносили варенике, крученике, кровјанку, кулеш. На столу су место нашле и крофне и галушки (тесто са месом или сиром).

Утоливши глад, Старешина мрава је сваком јелу додавао коментар:

- Ево, обрати пажњу, пријатељу, на галушки. Како су укусне!.. А припремање је прилично једноставно. Комади теста се убаце у врелу воду. Важно је, да је домаћица све исправно прорачунала - да није тесто прекувала. Узгред, постоји слично јело у Мађарској, Словачкој, Чешкој, Пољској. Постоје галушке, можда се само другачије називају, и код Чечена, Балкара, Инђуша. Ови људи на Кавказу живе... Нису тако далеко од нас... Посебно ако узмемо у обзир наше искуство путовања... Зар није тако, драги Шушкало?..

Али највише су се Шушкалу свиделе варенике. Било је неколико врста на столу. У укусном тесту су били завијени различити састојци: месо, поврће, печурке, сир, воће и, наравно, разни џемови...

Међутим, празник је празник, али треба се за пут спремити. Срећни и задовољни оваквом гозбом, мрави су све

до брода причали једни другима, шта су све успели да пробају.

Шушкало и Старешина су састављали план за сутра. Погађали су колико речног пута треба проћи. Гледајући у небо, размишљали су о томе, да ли ће време бити вредро на њиховом путовању. Зато што је најважније што пре се вратити кући...

МРАВИ СЕ ДОСЕЉАВАЈУ НА РОДНУ ОБАЛУ

Шушкало се, као и увек у путовању по линији Свислач - Березина - Дњепар, пробудио у зору, погледао речно пространство. Тражио је на обалама, колико је могао да допре његов поглед, посебне занимљивости. Понекад се на реци подизао велики насип - и тада је капетан жалио што није успео за време учења са Вероником да истражи ту причу.. Да, он је знао да постоји таква наука - археологија, која помаже да се проучи оно што је прошло, расуђује, открива странице памћења стародавних времена. Али раније он није залазио у све то.

Танке борове шуме су радовале очи, које су се повремено подизале над реком. Једном је Шушкало видео на обали огромне храстове крошње. И сетио се са каквом радошћу је једном Вероника донела кући шаку жира. И пуно је говорила о томе, о храстовима, њиховој величини, снази и користи, о њиховим годинама. Касније је рекла да, на пример, маслиново дрво у Црној Гори живи једнако дуго, као наш белоруски храст. Дешава се да, и до два миленијума живе... Шушкало је онда осетио мало зависти према нашим храстовима. Али онда је трезвено размислио да је свет

занимљив, баш зато што је толико разнолик. Зато што у различитим земљама расту различита дрвећа. И чак је мислио, како ће се једном позабавити овим невероватним и мистериозним дрветом...

Ни ово јутро се није разликовало од осталих. Шушкало је опет и опет гледао свој лик. Покушао је да сагледа свој одраз у воденом огледалу. Капетан се, ипак, није могао навикнути на своје нове украсе - крзно обојено у различите боје. Ето, како се Дуга нашалила!.. Раније је Шушкалово крзно било једнобојно, једва се видео одраз на површини реке. И, одједном, промена!.. Одједном је постао шарен, привлачан, приметан издалека. Хоће ли нашем капетану донети таква промена у изгледу срећу?..

Шушкало је одвојио поглед од реке. Окренуо се назад, да види, да ли се пробудио Старешина мрава. Али, не само да је он био будан, већ и сви његови мрави-сапутници.

- Нешто се догодило? - питао је капетан уместо поздрава.

- Добро јутро, драги пријатељу, - Старешина мрава је брзо одговорио. - Још се није догодило, али имамо предосећај да данашњи дан неће бити сасвим обичан. Већ од синоћ смо почели да примећујемо места, где смо раније живели. Можда си видео брежуљак-гробницу, поред које смо пловили у мраку?..

- Да, Старешино, видео сам... И жао ми је, што нисам знао ништа о томе.

- Таквих гробница на нашој земљи има пуно. Али ова је посебна. Тамо није само стари цар сахрањен са својим

благом. У земном покривачу, који је, као ћебе, наравно, покрио ту причу, налази се кнез са својом дружином, који су храбро бранили своју родну земљу од непријатеља... И није само та гробница главно обележје наше домовине. Јуче смо видели ветрењачу. Код нас се она обично назива „ветрјак.“ Такву ћеш ретко где наћи. А наша стоји, својим крилима позива ветар на млинску службу. И, вероватно, већ други, а можда и трећи век, носи свој сељачки задатак, претварајући зрна у брашно.

Старешина мрава је ућутао. Шушкалова осећања су, такође, задржавала речи. Само срце је прећутно говорило оно најважније, што је требало поделити у оваквим тренуцима. Док је Старешина говорио о својим осећањима, о сусрету, за који тренутак, са родном земљом, Шушкало се сећао Болочанке и других свислочких места. - Како ја разумем мраве-странце!.. Домовина је оно, што храни свакога од нас. Наша подршка, наша земља. Могуће је пропутovati цео свет, прикупити много искустава са путовања. Али зато је неопходно имати нешто, са чиме се могу упоредити, треба да схватимо коме их донети, ради чега, у име чега се они деле...

Старешина је поново проговорио:

- Јуче нисмо могли дуго да заспимо. А пробудивши се још у мраку, почели смо да се припремамо за сусрет са тим местом, на којем је, некада, био наш мравињак. Он је као велики град за нас. И ми, наравно, не можемо га промашити... Неки мрави су заузели места посматрача на палуби. А ево тих четворо, који мирно седе у центру, покушавају да осете домаће мирисе. Та наука није једноставна, захтева посебну вештину. И звучни пријемници су међу нама...

Можда би Старешина нешто још додао, али онда је до њега дотрчао један мрав и почео нешто да шапуће. Старешина ништа није одговорио, само је климнуо главом. Минут или два је гледао у дњепарске таласе - и поново се обратио Шушкалу.

- Наш тим зна да је у близини, можда, за неких десет - петнаест минута пловидбе, наш стари мравињак. Тако ће се остварити стари сан о повратку родној кући. Надамо се, Шушкало, да ћеш пристанути брод на правом месту... Веома смо ти захвални, драги пријатељу!..

И следеће минуте су одлетеле као трен. Шушкало, који је имао капетанско искуство пловидбе, покушавао је да најкраћим путем усмери брод до обале. Мрави су, такође, покушавали да помогну, како су умели - одређивали су правац ветра.

Тако неприметно су се и нашли на обали. На срећу, обала је била ниска. А талас је носио брод са мравима право на жути песак.

- Да ли сте сигурни да је ваш родни мравињак негде у близини? - питао је Шушкало Старешину.

- А тамо видим два страна мравињака, који прикупљају избачени речни песак. Њих ћу да питам...

Изненађени месни мрави су говорили и о мравињаку, који је био мало даље, на високом брегу, код старог бора, који предивним изгледом једнако стоји међу огромним храстовима, и о томе, како представници различитих генерација причају легенде о путовању несталих другова...

А Шушкалу је толико и остало, да тужно гледа у лица својих сапутника, који су, као ланац, излазили на обалу. Искрено се поздравио са капетаном, пожелевши му срећу. А последњи је пружио шапу Шушкалу Старешина мрава. И рекао је:

- Знај, драги пријатељу, да на обали Дњепра постоји кућа, у коју ћеш увек бити добродошао. Урадио си толико тога за нас... Твој поуздан брод нас је вратио у домовину...

И Шушкало се радовао због мрава, који су се вратили кући. Радовао се томе, што је, без обзира на велике тешкоће, обавио задатак Магичног Зрна.

ШУШКАЛО РАЗМИШЉА О НОВОМ ПУТОВАЊУ

Капетан је тужно гледао на реку. Наравно, Дњепар је оставио утисак на њега. Широка струја га је подсетила, да су такве реке много ближе бескрајним морима и океанима, него родна Болочанка и Свислач. Шушкало је гледао брзи ток и размишљао: да ли речни таласи имају мир? Или им је суђено да живе у великим и малим бригама?..

Шушкало се растужио и зато, што је остао сам. Јуче је било радосно, када су мрави-странци, препознајући своје родно место, сијали од среће. Дрхтали су и треперили, док се њихов гостољубиви брод приближавао обали. А Шушкала је посебно бринуло, плашио се, да ће неки необавештени талас пресећи њихов пут до обале. На срећу, хвала Богу, све се одиграло на најбољи начин.

Капетан, гледајући окол, схватио је да га чекају нови догађаји и нове авантуре. И, гледајући у блиску будућност, Шушкало је помислио да пуно зависи и од његових жеља.

... - Можда би требало да се вратим на Свислач? - наш путник је почео да размишља наглас. - Ох, како је топло од самог јутра, немогуће је дисати. Сигурно ће ускоро падати киша. Или ће грмљавина са градом налетети...

Одмах се сетио Веронике. - Зашто ме она не тражи? Зар нимало не жали, што сам побегао и нестао из њеног дневника? - Шушкало је чак пожелео да заплаче, толико је жалио самога себе. Али не дуго, јер је знао: подлећи лошем расположењу, значи ослабити, потрошити узалуд снагу. Зар није боље размишљати о новом путовању?.. Очигледно се Вероника сада, када је школска летња пракса већ прошла, припрема да иде или можда је већ отишла на одмор са својим родитељима.

... - А шта, ако бисмо се срели у некој егзотичној земљи на обали мора? Тако ето, одједном, неочекивано се срели... - од задовољства је Шушкало чак и очи затворио. А када их је отворио, вода у Дњепру му се учинила љубичастом. Светлуцали су врхови малих таласа. Ту и тамо су их пресецале лила и црвено-љубичасте линије.

- Можда ће бити тако и при овом сусрету, - помислио је речни капетан. - Мој брод ће доћи до обале, љубичасти или лила таласи ће га изнети на жути песак. А тамо ужива на сунцу Вероника. Заборавила је на часове, на школу, на то, да дневник треба отворати свакога дана и учити лекције. Заборавила је и на мене...

Једна ствар је бринула Шушкала: у којој земљи ће пронаћи Веронику? Најважније је знати куда пловити, а онда се може размишљати о путањи. Прво, у удобном градском стану, је чуо: - А зар нећемо ићи на следећем одмору на Бали? - Ову жељу је изразио Вероникин тата. Шушкало је знао да је он по професији програмер и да много путује по свету. И сигурно зна где је најинтересантније провести одмор.

...Шушкало је напрегнуо сећање, покушао да се сети нечега о овом острву. Реч „леп“ била је чврсто присутна у уму путника. И правац је приближно знао. Негде између Индијског и Тихог океана. Са југа - Индијски, а са севера - Тихи океан, море са истим именом, као и острво - Бали. Мисли су летеле у друге просторе. Шушкало је покушао да замисли, са каквом природом ће се срести. Има ли планина тамо? Непознато острво је израњало испред очију нашег путника као најзанимљивији угао на планети. И чинило се да је то негде близу. Треба још само да плови километар-два по Дњепру и... И њега, Шушкала, чека сусрет са прелепим острвом. А можда, и са Вероником и њеним родитељима...

О АУТОРУ

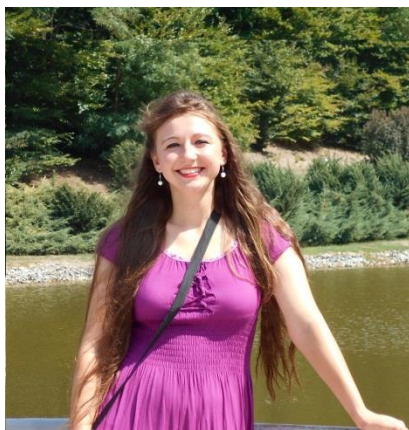
Аљес Карљукевич (Александар Николајевич Карљукевич) је рођен 6. јануара 1964. године у селу Затитова Слобода у Пуховицком реону Минске области (Република Белорусија). По професији је ратни новинар. Служио је у редакцијама ратних новина. После војне службе 1995. године био је кореспондент, уредник више рубрика републичких новина, главни уредник новина „Црвена смена“, „Књижевност и уметност“, „Звезда“, а потом и директор издавачких кућа „Књижевност и уметност“ и „Звезда“. Од септембра 2017. године је на позицији министра информација Републике Белорусије. Од 1998. године је члан Савеза књижевника Белорусије. Такође је члан савеза књижевника у Таџикистану, Азербејџану и Јерменији.

Своја дела објављује од 1976. године. Први чланак „Подвизи мојих земљака“ је објављен у часопису „Бјарозка“. Прва књига „Повратак у... Белорусију“ изашла је на светлост дана 1994. године. Карљукевич се занима локалном књижевношћу и историјом, уметничким преводом, пише приче и бајке за децу. Аутор је више од 70 књига, издатих у Белорусији, Русији, Таџикистану, Туркменистану, Јерменији, Азербејџану, Црној Гори, Литванији и Украјини. Изучава белоруско - туркменске, белоруско - таџикистанске и

белоруско - казахстанске књижевне везе, којима је посветио и посебне књиге. О присутности белоруске књижевности у Кини, Пољској, Пакистану, Великој Британији и другим земљама света писао је у књигама „Братство“, „Светлост пријатељства“ и другим издањима.

За књижевни рад награђен је Наградом часописа „Младост“ за најбољу књигу године (1994), Републичком књижевном наградом „Златни Купидон“ (2009), Наградом Председника Републике Белорусије „За духовно уздизање“ (2007), Књижевном наградом Валентина Пикуља (Руска федерација, 2011), Минском обласном књижевном наградом Павлука Труса (2007, 2014), Наградом Пријатељства Независних Држава „Звезда Пријатељства“ (2014).

О ПРЕВОДИОЦУ

Дајана Лазаревић је рођена 12.03.1993. године у Шапцу. Завршила је основне (2016) и мастер студије (2017) на Филолошком факултету Универзитета у Београду.

Члан је Књижевног Клуба Црњански од фебруара 2016. године.

Члан Друштва Живих Песника (и преводилац на енглески језик при истом) од јуна 2017. године.

Бави се писањем поезије и прозе и превођењем. Објавила је три збирке песама: „Кроз простор и време“, 2011, „Стазе звезданог бескраја“, 2012, „Странац“, 2014, и роман „Магловити пут талената“, 2015, духовну биографију „Отац Арсеније – сећање на духовног оца“, 2016.

У 2017. години објавила је, уз помоћ Амбасаде Белорусије у Београду, збирку поезије „Венац“ белоруског класика Максима Богдановича, коју је превела на српски језик.

У августу 2017. објављен је зборник поезије ДЖП 4, у издању Друштва Живих Песника, где је Дајана Лазаревић превела поезију савремених аутора са Балкана, са српског и сродних језика на енглески језик.

У јануару 2018. године објављен је каталог „Српска књижевност у Првом светском рату“, у издању Народне библиотеке Србије, којег је превела са српског на белоруски језик. Каталог је представљен на Књижној изложби у Минску (Белорусија) од 5. до 12. фебруара 2018.

Добила је велики број књижевних награда у земљи и иностранству, њена дела и преводи су објављивана у бројним часописима и зборницима литерарних радова.

Носилац је похвалнице имена Франциска Скарине, коју је доделио Министар културе Републике Белорусије А. Карљукевича, за досадашњи допринос на учвршћивању књижевних веза између Белорусије и Србије, 2018.

Дајанина дела су превођена на енглески, француски, руски и белоруски језик.

Аљес Карљукевич

ШУШКАЛО
И ЊЕГОВИ ПРИЈАТЕЉИ

Наслов оригинала
Алесь Карлюкевіч
Шубуршун і яго сябры

Превела са белоруског
Дајана Лазаревић

За издавача
Драгомир Катић

Издавач
КИЗ „Центар“, Београд

Дизајн корица:

<https://www.colourbox.de/bild/kleine-nadel-igel-mit-blumenstraucher-sonstige-blumen-auf-weisem-hintergrund-bild-2893182> (5.7.2018.)

<https://www.aliexpress.com/item/Diamond-Embroidery-AnimalsHedgehog-Mosaic-Crystal-Cartoon-Picture-Of-RhinestonesBouquet-Cross-Stitch-Kit-Sale-Mosaic/32755699169.html> (5.7.2018.)

Штампа:
КИЗ „Центар“, Београд

Тираж 300

ISBN 978-86-81287-91-0

Из предговора књиге „Шушкало и његови пријатељи“

Шушкало је храбар, љубазан, наметан и прави пријатељ. Он није човек и није животиња; Шушкало је идеја и енергија, љубав према природи, пријатељима, путовању. Његова душа је чиста, он воли живот, родну груду, књижевност... Шушкало је мали, занимљив, радознао. То си ти, то сам ја - и заједно путујемо по свету - путујемо по детињству. А наша кућа је тамо, где су наши родитељи, где су наши пријатељи, наша позната земља - тамо, где је срце.

Дајана Лазаревић

ISBN